

EARLY MALADAPTIVE SCHEMAS IN SEX OFFENDERS VERSUS THE CHARACTERISTICS OF OFFENCES AGAINST SEXUAL FREEDOM

Justyna OETTINGEN^{1,2} , Józef K. GIEROWSKI³, Bartosz GRABSKI⁴, Agnieszka MICEK⁵

¹ Faculty of Health Sciences, Jagiellonian University Medical College, Kraków, Poland

² Forensic Sexology Lab, Institute of Sexology and Psychotherapy, Kraków, Poland

³ University of the Social Sciences and Humanities, SWPS Faculty in Katowice, Katowice, Poland

⁴ Faculty of Medicine, Department of Psychiatry, Sexology Lab, Jagiellonian University Medical College, Kraków, Poland

⁵ Department of Nursing Management and Epidemiology Nursing, Institute of Nursing and Midwifery, Jagiellonian University Medical College, Kraków, Poland

Abstract

This study examines the relationship between early maladaptive schemas (EMS) and the characteristics of offences committed by sex crime convicts.

The research uses data collected from 102 convicts. The Polish version of Young's Schema Questionnaire (YSQ-S3-PL) was used to gauge the severity of EMS. The author's self-made questionnaire used for making extracts from prison records, coupled with Beisert's Violence Scale (2012), was employed to study the characteristics of the offences committed by the criminals under study.

A correlation was found between the characteristics of the committed criminal acts (choice of victim, the CSO's *modus operandi*, sexual violence involved) and the type and severity of each EMS. Relevant for CSOs in the context of their criminal acts are 4 domains out of 5 and 11 EMSs out of 18.

The findings suggest that EMS contribute to criminal sexual behaviour. It may be important and useful to consider these structures when constructing models of preventive measures and planning therapeutic or proactive interventions. As a result, it would seem that convicted sexual offenders (CSO's) require a customised approach including therapeutic models designed to address the specific maladaptive schema.

Keywords

Early maladaptive schemas – EMS; Sexual offence; Aggressive sexual behaviour; Offence characteristics.

Received 23 May 2023; accepted 7 June 2023

Introduction

EMS and aggressive behaviour

Cognitive structures are a central component of personality and a behavioural regulator. They determine the individual's perception and understanding of the world, while also having a significant impact on

the person's life. An EMS is a construct developed by Jeffrey Young as part of schema therapy. It is defined as a harmful emotional and cognitive pattern affecting how a person sees themselves, what they feel and how they interact with others (Young, Klosko, Weishaar, 2014). Schemas emerge during childhood and continue to develop throughout the person's life. The earliest and most essential schemas are unconditional,

including beliefs about self and other people, while schemas formed at a later stage are known as conditional (Young et al., 2014). Both conditional and unconditional EMSs are highly dysfunctional in that they are associated with a higher prevalence of psychopathology. The literature identifies 18 schemas, some of them relating to early childhood experiences of disconnection/rejection, others to impaired autonomy, still others to impaired limits, overvigilance/inhibition and other-directedness. According to Young, these schemas have a significant impact on a person's behaviour, while also affecting their relationship with the world. The interpretation of an event through the lens of a schema precludes a realistic assessment, leading to a negative emotional state and a maladaptive behavioural response (Kachadourian et al., 2013).

The maladaptive behavioural response triggered by an active schema can include a wide range of behaviours directed at others. Research has shown that belief systems can impact an individual's predisposition to anger and aggression (Huesmann, 1998; Anderson, Bushman, 2002; Dozois, Martin, Faulkner, 2013; Askari, 2019). A study conducted on first-year students by Tremblay, Dozois (2009) demonstrated that certain schemas (i.e. *mistrust*, *entitlement*, and *insufficient self-control*) are strongly and uniquely related to trait aggressiveness understood as a relatively constant tendency to react with aggression in difficult situations.

Of particular relevance are the domains in which schemas cluster. Empirical research shows that EMS domains are conducive to the development of aggressive response 'scripts' (Dunne, Gilbert, Lee, Daffern, 2018), influencing the expression of aggressive and problematic behaviours, their frequency, as well as the risk of their recurrence (Espelage, Merrin, Hong, Resko, 2018, as quoted in: Huang, Molenberghs, Musap, 2023). It has been demonstrated that specific areas of EMS may be associated with different forms of aggression. In a study of patients in an addiction treatment centre, Shorey, Elmquist, Anderson, Stuart (2015) indicated that the domain *impaired limits* is positively related to verbal aggression and overall aggression (verbal aggression, aggressive attitude and overall aggression), while the domain *disconnection/rejection* is positively related to physical aggression. The cited studies relate to a male population. However, another study by Huang et al. (2023) found the domain *impaired limits* (in addition to the domain *impaired autonomy*) to be a significant contributing factor to aggression, regardless of gender.

EMSs are also associated with intimate partner violence and with various forms of domestic violence

during adolescence. In a 3-year longitudinal study of 673 secondary school students, Fernández-González, Orue, Adrián, Calvete (2022) proved the predictive role of EMS in adolescent violence. The results of this study show that the schema *mistrust* contributes significantly to adolescent date violence (DV), while the schemas *entitlement/grandiosity* and *insufficient self-control/self-discipline* play a significant role in child-to-parent violence (CPV).

EMS versus sexuality and aggressive sexual behaviour

Schemas also play an important role in a broad spectrum of human sexual functioning. An analysis of research conducted worldwide indicates that these structures influence male self-image as a sexual partner (Andersen, Cyranowski, Espindle, 1999), sexual functioning (Nobre, Pinto-Gouveia, 2009), sexual expression and behaviour (Villanueva, 2012). EMSs may also play a role as risk factors for sexual problems (Wiegel, Scepkowski, Barlow, 2007) and sexual dysfunctions (Quinta Gomes, Nobre, 2011) as well as for compulsive sexual behaviour (Efrati, Shukron, Epstein, 2020), while also being related to aggressive and criminal sexual behaviour (Sigre-Leirós, Carvalho, Nobre, 2013; Chakhssi, de Ruitter, Bernstein, 2013).

The identification of cognitive structures associated with sexual violence has been the subject of numerous studies. It has been noted that the CSO's aggressive behaviour is influenced by how they perceive themselves (Mann, Hollin, 2010), the sexual partner/victim (Malamuth, Brown, 1994), the crime (Milner, Webster, 2005) and the surrounding world. Ward and Keenan (1999) noted that a CSO may focus on the victim, on themselves, or on the world they find threatening. The CSO may also exhibit all of these by focusing on their mutual interrelationship ('children as sexual objects', 'entitlement', 'dangerous world', 'uncontrollability' and 'nature of harm'). CSOs may differ in terms of their beliefs. Milner and Webster (2005) comparatively analysed the beliefs of rapists, child molesters and persons found guilty of non-sexual violence. The results showed that rapists present with beliefs relating to the schemas 'suspicion/hostility to women' and 'sexual entitlement', while child molesters hold beliefs relating to a sense of worthlessness.

Other studies have noted that people with a history of sexual offending tend to be characterised by excessive vigilance towards women or a childlike self-concept, which is associated with an insecure attachment style (Keulen-de Vos, Giesbers, Hülsken, 2023). Beliefs stemming from perceiving and experiencing

bonds with others (attachment style) have been found to be particularly important in aetiological theories. It has been shown that sexually offending behaviour can vary according to the type of the CSO's insecure attachment style (Marshall, Marshall, 2000; Smallbone, Dadds, 1998; Ward, Hudson, Marshall, Siegert, 1995). The cognitive factor is also included in more recent theories explaining the phenomenon of sexual violence, including Ward and Beech's "An integrated theory of sexual offending" (2006, 2008). In this theory, cognitive distortions (in addition to the others mentioned, i.e. emotional difficulties, social difficulties and deviant sexual interests) are the triggers, leading to the commission of the act and/or its subsequent recurrence (repeat offending/recidivism). The role of cognitive distortion in the mechanism of child abuse has been investigated in Poland with reference to Ward and Beech's model (Szumski, 2013). However, the underlying cognitive structures of EMSs have not yet been examined in relation to the characteristic of committed crimes. The latest research by Oettingen, Gierowski, Grabski, and Micek (2023) indicates that EMS differentiate offenders from non-offenders. The schemas displayed by male CSOs compared to male controls (non-convicted and untreated) are more severe and extensive (in other words, they include more EMS domains/areas).

The aim of this study is to investigate the relationship between the characteristics of the criminal act committed by convicted male CSOs and their EMSs. In light of this, the following research questions have been posed:

1. Is there a relationship between the characteristics of the crime and the type and severity of EMSs in the CSOs studied?
2. What criminal characteristics differentiate CSOs possessing particular types or severity levels of EMS?

Method

Research procedure

The survey was conducted in wards of several penitentiaries in southern Poland¹. Participation in the study was voluntary. Respondents were assured of confidentiality and anonymity. The patient data came from two sources: self-report (questionnaire) and documentary analysis carried out by specialised researchers based on prison records.

The purpose of reviewing the records was to extract the data needed to complete the CSO questionnaire.

¹ Kielce, Pińczów, Kraków and Rzeszów.

The researchers' task was to carefully read the materials provided and then to transfer the relevant information onto the questionnaire items. In the case of the Violence Scales, the researchers were tasked with assessing the crimes committed in terms of the values corresponding to the numerical items of the scale. The study protocol was approved by the Jagiellonian University's Bioethics Board (No. 122.6120.97.2017), as well as by the management of the Regional Inspectorates of the Prison Service in Kraków and Rzeszów.

Study subjects

The study examined 152 men convicted of sexual offences. Excluded from the analyses were 38 CSOs whose responses on the YSQ contained missing data, 5 CSOs who withdrew their consent during the course of the survey, and 7 CSOs whose prison records were incomplete or unavailable. Finally, analyses were conducted on a sample of 102 CSOs divided into 3 subgroups according to the victim's age²:

- 49 PHSOs; *paedohebephilic* CSOs, targeting children aged ≤ 14 years.
- 20 ESOs; *ephebophilic* CSOs, targeting victims 15–17 years olds
- 33 ASOs; *adult* CSOs, targeting victims older than 18 years.

Given that data on the studied offences were mainly supplied by the prison files of the studied subjects, it was decided to use the legal criterion as qualifying for this study. In other words, the CSOs were qualified based their sexual behaviour regardless of their preference for sexual objects or the method of obtaining sexual satisfaction.

The average age of the male respondents was 33.2 (SD = 12.54). In terms of education, the

² According to the Polish Criminal Code (PCC), a minor is a person between 15 and 18 years of age (PCC Article 199), with the age of consent being set at 15. For the avoidance of doubt, the limits of criminalisation in this paper have been selected to reflect the distinction of CSOs in terms of victim age, as specified in the literature:

- victim age ≤ 14 years – sexual interest in pre-pubertal children, designated in the literature as paedophilia, as well as interest in children who have reached puberty (usually between 11 and 14 years of age), known in the literature as hebephilia. Since paedophiles are often attracted to sexually maturing children and hebephiles prefer children who have not yet entered puberty, the term 'paedohebephilia' is used in the literature to describe attraction to both pre-pubertal and pubertal children,
- victim age between 15 and 17 – sexual interest in adolescents in late puberty (usually between 15 and 19 years of age), known in the scholarship as 'ephebophilia' (Prusak, 2020).

majority of CSOs (39.2%) had vocational education, while a smaller percentage had primary (17.7%), lower secondary (12.8%), secondary (12.8%) and tertiary education (8.8%). In 8.8% of cases, data on the level of education were missing. With regard to marital status, the majority of CSOs were single (50.0%), a small percentage were married (15.7%), while separated and divorced status was recorded in 11.8% and 2.9% of those surveyed, respectively. 6.9% of the CSOs were in a live-in/informal relationship and 2.0% were widowed. For 10.8% of the subjects, the file contained no marital status data. A significant proportion of the CSOs were from outside the city (36.3%), those residing in the city accounted for (25.5%). Residents of small towns accounted for 25.5% of respondents. There was also a small number of people without permanent residence (1.0%), and residence data were not available for some subjects (11.8%). In terms of categories of sexual offences, the largest group was represented by paedophilic CSOs (43.1%) convicted under PCC Article 200, and rapists (41.2%) convicted under PCC Article 197. There was also a group of CSOs linked to other categories of crimes (9.8%), such as PCC Article 198, Article 199 and Article 201. In some cases (5.9%) the data on the category of the committed act were missing. As regards the place of incarceration, 33.3% of the subjects were serving their sentence in a therapeutic ward. All CSOs were convicted of at least one sexual offence, some characterised by a previous history of multiple sex offending. In terms of prior criminal record, some CSOs had no criminal record (43.1%), while others were repeat CSOs (23.5%). Prior criminal record data were missing for a number of study subjects (23.5%).

Tools

The Schema Questionnaire [YSQ-S3-PL] is a self-report inventory used to measure the severity of early maladaptive schemas. The questionnaire contains 90 items that correspond to Young's identification of 18 schemas. The EMS are grouped into five broad developmental categories called domains. Each represents an important component of a basic human emotional needs. The questionnaire has been described in detail in other publications (Young et al., 2014; Oettingen, Chodkiewicz, Maćik, Gruszczyńska, 2018).

The Polish version of the YSQ-S3 confirmed the original factor structure and showed satisfactory psychometric properties. Cronbach's alpha values ranged from 0.62 to 0.81 for the individual subscales and 0.96 for the summative index (Oettingen et al., 2018).

The author's self-made questionnaire used for making extracts from prison records on CSOs (2018) was developed based on the questionnaire originally created by Gierowski and Jaśkiewicz-Obydzińska (2002). The questionnaire contains CSO and victim information (age, sex, number of victims, and the victim-CSO relationship), identifies the distinguishing features of the offence, such as modus operandi (duress, deception, bribery, threats, grooming, exploitation of a position of authority/power, planning), as well as describes the background of the crime, i.e. its occurrence over time (time-based parameters), frequency and recurrence.

The Modified Violence Scales (Beisert, 2012) include the Sexual Violence Scale, Emotional Violence Scale and Physical Violence Scale. The Sexual Violence Scale consists of two factors: (1) the level of invasiveness of the act, i.e. how severely the victim's body was affected by the CSO during sexual activity, and (2) the manner in which the act was brought about, i.e. how the CSO led his/her victim to participate in the sexual activity. The factors included in all scales and subscales were ranked from the lowest to highest value; the higher the value of a variable, the greater the severity of the violence and/or the CSO's interference with the victim's personal freedom. The scales were modified, adapting the scale items to suit the studied group. The original scales were designed to study abusers of minors. The contents of the items was adjusted to replace some words in the questionnaire, for example: the word 'child' was changed to 'victim'. The number of scale items was not changed. The same formula was used to calculate the results as in the original version (Beisert, 2012).

Statistical analysis

Early maladaptive schemas (EMS) were log-transformed for skewness and deviation from normal distribution. Descriptive statistics for log-transformed EMS, respondent age and severity of violence were presented as means and standard deviations (SDs). Characteristics of qualitative variables describing CSOs and sexual acts were depicted by counts and percentages.

Student's t-test or one-way ANOVA with Bonferroni correction was used for logarithmically transformed EMS to compare different independent groups defining the act, CSO and victim.

Effect size was expressed as Cohen's statistic or eta-square statistic. The strength of the monotonic relation between the severity of violence types and EMS

was tested by Spearman rank correlations. The difference was considered statistically significant if two-tailed p value was less than 0.05.

The analyses were performed using SPSS software version 26.0 (Chicago, USA).

Results

Table 1 shows selected characteristics of the acts committed by the male respondents. The largest group were paedophile sex offenders (PHSO) representing 48% of cases; 20% were ephhebophilic sex offenders (ESO), while the group of adult sex offenders

(ASO) accounted for 32% of respondents. The majority of victims were women (83%); 5% of the CSOs committed acts against persons of both sexes. Of the CSOs surveyed, 53% committed acts against people familiar to them. About half of the CSOs planned the acts (56%) and in 47% of the cases alcohol was consumed. Most of the acts were sudden and unexpected (62%), while 48% were multiple acts (48%).

An assessment of the relationship between the EMS and the characteristics of the crime committed is shown in Table 2.

The results show variation within 6 EMSs and 2 domains between the various characteristics of the criminal acts. The full results including complete

Table 1
Characteristics of CSO's and committed crimes

		Statistics
Type of CSO, n (%)	PHSO (age of victim ≤ 14)	49 (48%)
	ESO (age of victim 15–17)	20 (20%)
	ASO (age of victim 18+)	33 (32%)
Gender of victim, n (%)	female	76 (83%)
	male	11 (12%)
	both genders	5 (5%)
Modus operandi, n (%)	insidious act	23 (23%)
	surprise attack	19 (19%)
	other	60 (59%)
Relationship with the victim, n (%)	unknown	41 (47%)
	familiar	47 (53%)
The occurrence (of the act) over time, n (%)	continuous act	33 (38%)
	sudden act	53 (62%)
The frequency of the act, n (%)	single	36 (40%)
	double	10 (11%)
	multiple	43 (48%)
Planning the act, n (%)	yes	49 (56%)
	no	39 (44%)
Use of alcohol during the act, n (%)	yes	41 (47%)
	no	47 (53%)
Type of violence, mean (sd)*	physical (n = 87)	2.83 (2.42)
	emotional (n = 86)	4.55 (2.06)
	sexual (n = 87)	7.01 (1.89)
	a) invasiveness (n = 87)	13.61 (3.02)
	b) the manner in which the act was brought about (n = 87)	4.13 (1.85)
Type of sexual act, mean (sd)*	no contact (n = 88)	0.88 (1.43)
	with physical contact (n = 88)	1.33 (1.14)
	violating bodily boundaries (n = 88)	1.28 (1.08)

* The figures in brackets indicate the number of CSOs whose severity of violence was measured whom violence has been measured

Table 2
Factor characteristics differentiating domains and selected ESMs in SO

Domain/schema	Group comparison	n	mean (sd)	p*	eta2
Emmeshment/Undeveloped self	Multiplicity of crime				
	single act	36	0.71 (0.46)	0.035	0.075
	double act	10	0.99 (0.39)a		
	multiple act	43	0.6 (0.39)a		
	Gender of victim				
	female	76	0.75 (0.45)	0.037	0.072
male	11	0.52 (0.36)			
both gender	5	0.31 (0.35)			
Other-directedness	Acquaintance with the victim				
	unknown	41	1 (0.38)	0.018	0.517
	familiar	47	1.16 (0.24)		
Self-sacrifice	Acquaintance with the victim				
	unknown	41	1.09 (0.43)	<0.001	0.822
	familiar	47	1.37 (0.26)		
	Type of acting				
	insidious attack	23	1.37 (0.29)	0.025	0.720
	suprise attack	19	1.09 (0.46)		
	Type of CSO				
	PHSO	45	1.34 (0.27)a	0.017	0.09
	ESO	16	1.02 (0.46)a		
	ASO	30	1.24 (0.46)		
Approval-seeking/Recognition-seeking	Gender of victims				
	female	76	1.1 (0.44)a	0.002	0.131
	male	11	1.08 (0.54)b		
both gender	5	0.33 (0.46)ab			
Overvigilance/Inhibition	Acquaintance with the victim				
	unknown	41	1.03 (0.35)	0.044	0.438
familiar	47	1.17 (0.27)			
Emotional inhibition	Type of CSO				
	PHSO	45	1.07 (0.35)	0.041	0.070
	ESO	16	0.86 (0.46)		
	ASO	30	0.84 (0.46)		
	Planning of crime				
	without planning	39	0.81 (0.41)	0.009	0.572
	with planning	49	1.04 (0.39)		
	Multiplicity of crime				
	single act	36	0.8 (0.44)a	0.039	0.073
	double act	10	0.97 (0.36)		
multiple act	43	1.03 (0.39)a			
Type of acting					
continuous act	33	1.07 (0.38)	0.009	0.594	
sudden act	53	0.83 (0.42)			

	Type of acting				
	insidious attack	23	1.1 (0.32)	0.03	0.697
	surprise attack	19	0.83 (0.43)		
Unrelenting standards/Hypercriticalness	Type of acting				
	continuous act	33	1.19 (0.36)	0.043	0.456
	sudden act	53	1.02 (0.37)		
	Gender of victims				
	female	76	1.13 (0.34)a		
	male	11	1.09 (0.4)b	0.01	0.098
	both gender	5	0.62 (0.57)ab		
Punitiveness	Gender of victims				
	female	76	1.15 (0.41)a		
	male	11	1.12 (0.44)	0.031	0.075
	both gender	5	0.63 (0.62)a		
	Acquaintance with the victim				
	unknown	41	1.02 (0.5)	0.048	0.429
	familiar	47	1.21 (0.38)		

* *p* was calculated based on ANOVA (for three groups) or Student’s *t*-test (for two groups); the same letters were used to indicate statistically significant differences between the corresponding pairs of groups – calculated on the basis of a *post hoc* test with Bonferroni correction.

domains and schemes can be found in the supplementary materials.

Persons found guilty of two counts of sexual crimes and CSO who committed violence against women showed greater intensity in the scheme *enmeshment* than the other groups. Persons offending against familiar victims displayed a higher intensity in the other-directness domain. In the schema *self-sacrifice*, higher intensities were observed in PHSO in relation to ESO (in the absence of differences between the other pairs of groups); criminals offending against familiar victims and in CSOs who attacked insidiously (insidious attack), for example, by giving the victim mind-altering substances. Significantly lower intensity of the schema *approval-seeking/recognition-seeking* was evident in CSO’s offending against both sexes (victims both male and female) than in CSO’s who chose same-sex victims (female or male). In the domain *overvigilance/inhibition*, higher levels were observed in CSOs offending against familiar victims.

PHSOs, CSOs planning a crime, CSOs acting insidiously and persons found guilty of continuous acts displayed higher intensities of the schema *emotional inhibition*; while lower intensities of this schema were observed in persons found guilty of single acts.

Lower intensities of the schema *unrelenting standards* were observed for CSOs engaging in sudden acts and for CSOs targeting victims of both sexes (i.e. not

differentiating victims by sex). Lower intensities of the schema *punitiveness* were observed for CSOs targeting victims of both sexes (i.e. not differentiating victims by sex) and CSOs targeting unfamiliar victims.

The assessment of the relationship between EMS and the type and severity of violence is presented in Table 3.

When analysing the relationship between EMS and the type and severity of violence, no significant correlations were observed in terms of emotional and physical violence or sexual behaviour with physical contact. In contrast, no-contact sexual violence was positively correlated with the schemas *self-sacrifice* and *punitiveness*, as well as with the domain *overvigilance/inhibition*. Sexual violence in terms of violation of bodily boundaries was negatively correlated with the schemas *mistrust/abuse* and *vulnerability to harm and illness* and the domain *impaired autonomy and performance*.

On the other hand, in terms of the manner in which the act was brought about, where the will of the victim is important, the negative correlation was in the domain impaired limits and the two schemas falling within it: *entitlement* and *insufficient self-control*, as well as in *approval-seeking/recognition-seeking*, while there was a positive correlation in *abandonment*, *self-sacrifice* and *punitiveness*.

Table 3
Type of violence used differentiating domains and selected EMS in CSOs

Early maladaptive schemas and domains	Spearman correlation					
	Sexual violence				Physical violence	Emotional violence
	Intrusiveness of the act			Methods used to commit the act		
	No contact	Physical contact	Violating bodily boundaries			
Disconnection/Rejection	0.072	0.059	-0.203	0.034	-0.057	-0.115
Emotional deprivation	0.079	0.047	-0.119	-0.014	0.000	-0.143
Abandonment/Instability	0.077	0.098	-0.179	0.173	-0.117	-0.099
Mistrust/Abuse	-0.015	-0.004	-0.217	0.053	-0.033	-0.070
Social isolation/Alienation	0.012	-0.007	-0.146	-0.081	0.002	-0.030
Defectiveness/Shame	0.179	0.053	-0.090	-0.037	-0.033	-0.108
Impaired autonomy and/or performance	-0.002	-0.019	-0.253	0.034	-0.063	-0.139
Failure	-0.079	-0.063	-0.164	0.057	-0.088	-0.112
Dependence/Incompetence	-0.002	-0.058	-0.154	-0.059	-0.031	-0.109
Vulnerability to harm or illness	0.064	0.050	-0.294	0.056	-0.119	-0.154
Enmeshment/Undeveloped self	-0.031	0.043	-0.199	0.030	0.066	-0.026
Impaired limits	-0.138	-0.121	-0.106	-0.273	0.102	0.080
Entitlement/Grandiosity	-0.124	-0.111	-0.059	-0.254	0.143	0.056
Insufficient self-control/Self-discipline	-0.095	-0.123	-0.123	-0.241	0.047	0.057
Other-directedness	0.049	0.068	-0.145	0.045	-0.006	-0.093
Subjugation	0.044	0.043	-0.146	0.037	-0.035	-0.078
Self-sacrifice	0.222	0.185	-0.113	0.215	-0.139	-0.156
Approval-seeking/Recognition-seeking	-0.139	-0.115	-0.082	-0.107	0.104	-0.047
Overvigilance/Inhibition	0.226	0.177	-0.128	0.082	-0.089	-0.122
Emotional inhibition	0.164	0.081	-0.019	-0.010	-0.143	-0.067
Unrelenting standards/Hypercriticality	0.140	0.144	-0.061	-0.044	0.053	-0.059
Negativity/Pessimism	0.070	0.067	-0.195	0.103	-0.091	-0.136
Punitiveness (self-punishment)	0.241	0.145	-0.103	0.168	-0.032	-0.097

Discussion

The main aim of the study was to answer the following questions:

1. Is there a relationship between the characteristics of the offence and the type and severity of EMSs in the studied CSOs?
2. What distinguishing features of the criminal act characterise CSOs with a particular type and severity of EMSs?

EMS and characteristics of the criminal act

The results show that criminal acts have distinguishing features that characterise the studied CSOs in terms of their EMSs. One of these factors is the victim's sex. CSOs who target both female and male victims score low on the schemas *approval-seeking/recognition-seeking*, *unrelenting standards* and *punitiveness*. In relation to Bancroft's (2011) concept of sexual variants, which treats sexuality as a flexible category encompassing a wide spectrum of possibilities, cognitive subjective factors (i.e. EMS) forming a specific pattern arousal appear to be instrumental in the choice of victim gender alongside biologically

determined sexual identity. In the context of victim sex selection, the range of sexual variants may, for example, include: limiting one's own sexual interests to one's preferred sex, an interest in alternative sex victims despite having a sexually specific arousal pattern/object, or seeking out opportunities for casual sexual contact (e.g. opportunistic behaviour).

The so-called 'criminal opportunity' is a phenomenon described in more detail by Stephens, Reale, Goodwill and Beaugard (2017) in relation to victim age polymorphism. Criminal opportunity in the context of the victim's sex can be observed, for example, in CSOs who commit crimes while serving a prison sentence. This type of act is often associated with the so-called 'surrogate homosexuality' serving purposes important to the CSOs in the prison context, such as satisfaction of needs and group hierarchy building. A detailed analysis of our results for EMS in CSOs who choose both males and females for their victims suggests that the schemas may make it easier for the CSO to take advantage of 'criminal opportunity'. These CSOs do not seem to seek approval/recognition, nor do they need to meet excessive internalised behavioural norms, and other people do not seem to be a particular point of reference for them. The discovery is interesting, given the fact that CSOs whose victims vary in age, sex and victim-CSO relationship tend to have more victims, leading to higher rates of repeat offending (as quoted in: Saramago, Cardoso, Leal, 2018). Kleban, Chesin, Jeglic and Mercado (2012) demonstrated that victim sex/gender crossover polymorphism is associated with higher rates of repeat offending, as measured by the Static-99 tool, than is the case for more selective CSOs. Their study, which involved the analysis of the archival records of 789 incarcerated CSOs, identified 279 CSOs who had had multiple victims at the time of their capture. They found that 13% of them had victims of both sexes. In contrast, in an identified group of 208 men convicted of sex offences in the past, 20% had previously had a victim of a different sex. Proving the existence of cognitive determinants of the sexuality variant relating to CSOs' varying choices of victim sex, our result needs to be verified in further in-depth research on a separate group of male repeat CSOs (who have an extensive history of sexual offending) or a separate group of CSOs who had multiple victims by the time of their capture.

According to the cited research, another important feature of the criminal act is the CSO's choice of victim age. PHSOs (*pedohebephilic* sexual offenders) scored high on the following schemas: *self-sacrifice* and *emotional inhibition*. This result is partially

confirmed by foreign studies. For example, in a Dutch study (Chakhssi et al., 2013), compared to non-sexual violent offenders, these criminals were characterised by the following schemas: *self-sacrifice abandonment/instability*, *social isolation*, *defectiveness/shame* and *subjugation*. In contrast, compared to ASO, this group tended to have higher EMS scores related to the schema *social isolation*. In a Portuguese study by Sigre-Leirós et al. (2013), in which CSOs were classified into two groups based on their sexual preferences (i.e. preferential and situational CSOs), the results proved to be different: preferential child CSOs scored higher on the schema *defectiveness/shame* and *subjugation*, compared to situational/surrogate child CSOs or rapists. In contrast, non-preferential (situational) child CSOs were more likely than rapists to score high on the schemas *social isolation*, *enmeshment* and *unrelenting standards*. The result we obtained in relation to the scheme emotional inhibition indicates that PHSOs in Poland are emotionally inhibited males, unable to freely express or talk about their emotions, who find it difficult to respond candidly to situations. Their offence seems to fulfil their unmet emotional needs by targeting a child as someone spontaneous, care-free and fun-loving. Farrell and Shaw (2016) indicate that individuals with the schema *emotional inhibition* seek in their personal relationships a significant other who can be playful and spontaneous, and who will encourage and initiate the expression of and conversations about feelings. This need may explain these CSOs' focus on children as objects for the release of sexual desire. In turn, higher intensities in the schema *self-sacrifice* in PHSOs indicate that these CSOs over-satisfy others' needs at the expense of their own. They care about others but find it difficult to do things for themselves because they do not feel their own needs or do not realise them (Young et al., 2014). They usually choose weak, needy, fragile people as partners. The spectrum of relational behaviour of an individual with the schema *self-sacrifice* is dominated by other-oriented care and attention. Such individuals often exaggerate their partner's fragility and helplessness in order to be able to justify/validate the self-sacrificing tendency from which they derive secondary benefits. This scheme attracts other people, allowing the CSO to feel good by acting altruistically. However, a prolonged period of self-sacrifice generates a sense of non-appreciation, resulting in the build-up of intense anger and a tendency towards aggressive, retaliatory behaviour. Fitting into the mechanism of perpetration with self-sacrifice as the underlying schema is 'online child grooming' (Fenik, 2008). This form of child abuse involves a process of gradual bonding with the

child by satisfying the child's emotional needs, inducing a sense of importance and uniqueness. The victims of grooming are most often children who do not have strong bonds in real life, are emotionally neglected, trusting and vulnerable to manipulation.

Modus operandi is another differentiating factor between CSOs with a high score on the schema *emotional inhibition*. CSOs planning their crime, CSOs acting deceitfully and persons found guilty of continuous acts were characterised by a higher intensity of this schema, as opposed to CSOs found guilty of single acts in whom that schema had a lower intensity. This finding indicates that acts of higher complexity requiring more commitment (such as a greater number of steps to complete) are carried out by emotionally inhibited CSOs. The analysis of issues related to *modus operandi* in forensic science described by Sasiada (2008) confirms our reports and indicates that the CSOs' *modus operandi* is shaped by his predispositions, habitual situations, difficulties, and successes. Of key importance for forensic science are those elements of the *modus operandi* which are determined by subjective factors (e.g.: personality traits) and those which result from 'difficult situations' (i.e. deprivation, overload, threat or obstruction). In light of the above, the schema *emotional inhibition* involving deprivation of important emotional needs and the suppression of anger and aggression and/or positive impulses (i.e. joy, tenderness, sexual excitement, fun) seems to play a particular role in the manner in which the CSO deals with the victim.

Another variable analysed is the nature of the relationship between the CSO and the victim. It is known from the literature that contrary to popular belief the majority of sexual assaults are committed by people known to the victims rather than strangers (Borkowska, Płatek 2011; RAINN statistics³). In our study, the percentage ratio is 53% and 47% respectively. CSOs targeting a familiar person or a friend score high in the domain *other-directedness*, *overvigilance/inhibition* and the schema *self-sacrifice*. The domain *other-directedness* manifests itself in the tendency to focus excessively on other people's desires, feelings and reactions, at the expense of one's own needs, in order to win love. This area (along with the domain *disconnection/rejection*) is identified as the most strongly associated with the insecure (mainly anxious) attachment style (Bintas-Zörer, Gulay, 2017; Karantzas, Younan, Pilkington, 2023). Literature data indicate that this type of attachment characterises male CSOs

(Marshall, 1989). Attachment deficits resulting from an insecure attachment style are contributing factors to the emergence and persistence of sexual offending behaviour (Miner et al., 2009; Staufenberg, 2010). As is well known, childhood attachment style influences relationship building in adulthood, determining attitudes towards intimacy and how a person responds in romantic relationships. As conceptualised by Marshall (1989, 2001), a CSO's insecure attachment in childhood results in interpersonal deficits, low self-confidence and empathy in adulthood, which then lead to difficulties in engaging in appropriate relational behaviours and achieving intimacy. Our findings are consistent with Marshall's concept and help to better understand the sources of relational difficulties in CSOs who target familiar victims. The characteristic constellation of domains points to the profile of a CSO who cannot satisfy his need for unconditional love, attention and recognition, or the need for spontaneity and expression. Taking action to satisfy these needs generates guilt and the way to avoid pain is to suppress these needs, emotions, desires, impulses and choices. The emotional climate of these domains is reminiscent of the 'state of emotional loneliness' described by Marshall, caused by the inability to create intimacy in personal relationships. It is known from the literature that emotional loneliness leads to superficial engagement with others (Ward et al., 1995), generates egocentric and aggressive attitudes, leads to hostile attitudes towards women and children, and leads to the acceptance of violence and aggressive behaviour in interpersonal relationships (Hudson, Ward, 1997). Marshall (2001) believed that emotional loneliness is associated with an inability to adequately meet relationship needs. However, our research shows that these deficits are associated with an inability to meet them. The observation by Woods and Porter (2008) that sexual assault is not only based on sexual motivation seems correct here.

EMS and the type and severity of violence

No relationship was found between EMS and the severity of physical and emotional violence. This finding is consistent with the results reported by Szumski (2013) who investigated cognitive distortions in child CSOs. Neither cognitive distortions nor their underlying structures (EMS) appear to have any effect on the non-sexual side of the act. In an alternative interpretation, the non-sexual side of the act may be influenced by other variables not considered in this study, such as various situational factors, for instance, the CSO's/

³ RAINN (Rape, Abuse & Incest National Network) is the largest anti-sexual violence organisation in the US.

victim's mental state during the act, the context of the crime (time, place, witnesses) and others.

In contrast, as regards the severity of sexual abuse, the result obtained in our study does not coincide with that reported by Szumski (2013). Some correlations were observed between EMS and low/high invasiveness of the criminal act, with no correlations between EMS and moderate invasiveness (i.e. engaging in sexual contact such as kissing, touching, masturbating). This means that EMS, the underlying structures of cognitive distortions, do influence the intensity of sexual violence, especially in its extreme forms.

CSOs whose acts feature low invasiveness, i.e. non-contact violence, score higher in the domain *over-vigilance/inhibition* and schemas: *self-sacrifice* and *punitiveness*. In contrast, CSOs who committed highly invasive acts that violate the victim's bodily boundaries, scored lower in the domain *impaired autonomy* and the schemas *mistrust/abuse* and *vulnerability to harm and illness*. These results indicate that the schemas associated with the invasiveness of CSO behaviour are to some extent content-specific. This specificity seems to be conditioned by the division of schemas into unconditioned and conditioned ones⁴. A weaker intensity of unconditioned schemas promotes more severe invasiveness, whereas a stronger intensity of conditioned schemas promotes less invasiveness. Unconditioned schemas develop the earliest and are the most crucial, while conditioned schemas develop later. According to Young, unconditioned schemas leave the individual with no hope; no matter what they do, the outcome will always be the same. In the case of conditioned schemas, there is hope, as the individual can change the outcome, for example through self-sacrifice, submission or striving to meet high standards (Young et al., 2014). The result we obtained suggests that the conditional nature of the schemas is associated with lower invasiveness of the act. CSOs focused on satisfying other people's needs and complying with rigid internalised rules, suppressing their spontaneous feelings, choices and impulses aim to avoid or minimise the victim's pain and/or their own feeling of guilt, and therefore their acts are characterised by no contact and less invasiveness.

Another variable is the manner in which the act is brought about. This factor relates to the way in which the CSO leads his victim to participate in the sexual activity. The victim's willingness to engage in sexual activity plays an important role here. The variable takes on the lowest values when the CSO carries out the victim's wish (i.e. when the victim wants sexual contact) and the highest ones when the CSO completely disregards the victim's will (Szumski, 2013). Our results show that as the intensity of the schemes *abandonment/instability*, *self-sacrifice*, and *punitiveness* increases, so does also the degree to which the victim is violated. Invasiveness in the way the CSO breaks the victim's will is associated in our study with a lower intensity of the domain *impaired limits* and the schemas *entitlement*, *insufficient self-control/self-discipline* and *approval-seeking/recognition-seeking*. CSOs with low frustration tolerance, who find it difficult to respect other people's rights, who are convinced of their own superiority to other people and of their special rights or privileges demonstrate a more personal style of offending concentrated on compliance-gaining. This result is surprising, given the substance of that domain, as well as the results reported in foreign studies (Calvete, 2007; Tremblay, Dozois 2009, Dozois et al., 2013; Szlachcic, Fox, Conway, Lord, Christie, 2015). In these studies, the domain *impaired limits* has consistently been found to have the best correlation with various forms of aggression. Our result may be related to what Mann, Hanson and Thornton (2010) referred to as the difficulty of identifying and measuring convict beliefs/attitudes in an adversarial environment. According to these scholars, the adversarial context significantly reduces the predictive value of the research tool. The CSOs we studied were examined in a closed setting, and a self-report method was used to assess the schemas. No scale was provided to measure the tendency of the subjects to present themselves in a favourable light. Sexual offences are a special type of crime – they contradict the values and moral beliefs of society and are highly negatively perceived by fellow inmates and even prison staff. The potential manipulation of the CSOs reporting *impaired limits* can be explained with their desire to neutralise/minimise/mitigate the consequences and gravity of the committed acts in order to defend themselves against hostility from others and/or to defend the self against guilt and shame.

⁴ Unconditioned schemas – *abandonment/instability*, *mistrust/abuse*, *emotional deprivation*, *defectiveness/shame*, *social isolation/alienation*, *dependence/incompetence*, *vulnerability to harm and illness*, *impaired limits*, *failure*, *negativity/pessimism*, *punitiveness*, *entitlement*, *insufficient self-control/self-discipline*. Conditioned schemas – *subjugation*, *self-sacrifice*, *approval-seeking/recognition seeking*, *emotional inhibition*, *unrelenting standards*.

Conclusions

The results of the presented study give rise to the following conclusions:

1. There is a relationship between the characteristics of the crime and the type and severity of EMS.
2. Characteristics such as choice of victim (gender, age), degree of familiarity with the victim, repetitive nature of the act, time span of the act, *modus operandi* (planning, deception) are distinguishing features of EMS.
3. CSOs who score high in the schemas falling within the domains *other-directedness* and *overvigilance and inhibition* are more likely to target a familiar victim.
4. PHSOs exhibited a high intensity of the following schemas: *emotional inhibition* and *self-sacrifice*.
5. No relationship has been found between EMS and the severity of physical or emotional violence.
6. A relationship has been shown to exist between EMS and the severity of sexual violence, especially at its extremes (low-high). The severity of conditioned and unconditioned schemas is inversely proportional to the invasive nature of the act.
7. Our study did not confirm the findings of foreign research indicating that the domain *impaired limits* is the most associated with aggression. In sex offence convicts in Poland, an increase in the intensity of this domain and its schemas are associated with a specific style of offending, which is oriented towards forcing the victim into obedience.

Limitations of the research

The presented research results fill a gap in the knowledge of the aetiology of sexual offending and help to better understand the relationship between the attitudes/actions of CSOs and their cognitive structures. However, considering the existence of the 'dark figure' of crime, this paper only takes into account male convicts serving prison sentences and necessarily leaves out those who have evaded the justice system. Considering also certain methodological limitations, i.e. the cross-sectional nature of the study, the source of data (prison records), the place and context of the study (prison), the research tools used (self-report questionnaire), the results and the conclusions should be interpreted with caution.

Directions for further research

Despite the limitations of the study, several directions for further research can be identified. The first

would involve the need to minimise methodological limitations, the second would involve adjustment for factors relevant to schema therapy which combined with EMS have a cumulative effect on human behaviour. The third would involve taking account of other factors influencing offending identified in current aetiological theories, e.g. "An integrated theory of sexual offending" (ITSO) developed by Ward and Beech (2006, 2008), and the fourth would be to explore the relationship of EMS to repeat sex offending.

An interesting direction for further research would be to extend the scope of investigation of the studied variables by using more precise categories of characteristics (e.g. categories of CSO polymorphism; type of CSO-victim relationship) or to focus in more depth on CSO-related variables that were left out of this study (e.g. clinical data).

Further research might consider other contributing factors to sexual offending as identified in current aetiological theories, e.g. "An integrated theory of sexual offending" (ITSO) developed by Ward and Beech (2006, 2008), while also exploring the relationship of EMS with repeat sexual offending.

Practical importance of the results

EMSs play an important role in sexual offending. The results presented have applications in the areas of diagnosis, therapy and prevention. The identification of EMSs can help to identify the origins of CSO psychopathology and emotional deficiencies which are crucial in the therapy process and in the process of planning preventive interventions. It seems important to apply an individualised approach in the treatment of CSOs by incorporating in the therapy plan methods specifically designed to address the relevant schema.

Acknowledgements

The authors would like to thank the subjects for their commitment and time, and the Directorate, Management, Staff and Therapists working at the penitentiaries in Kraków, Rzeszów, Kielce and Pińczów for their kindness and assistance in conducting this research.

We also would like to thank the Reviewers for valuable feedback. Their comments, and suggestions have significantly improved the quality of our article.

References

1. Andersen, B. L., Cyranowski, J. M., Espindle, D. (1999). Men's sexual self-schema. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4), 645–661.
2. Askari, I. (2019). Early maladaptive schemas and cognitive-behavioral aspect of anger: schema model perspective. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 37(3), 262–283. <https://doi.org/10.1007/s10942-018-0311-9>
3. Bancroft, J. (2011). *Seksualność człowieka*. Wrocław: Elsevier Urban & Partner.
4. Beisert, M. (2012). *Pedofilia: geneza i mechanizm powstawania zaburzenia*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
5. Bintas-Zörer, P., Gulay, D. (2017). *Are there links between attachment styles and early maladaptive schema domains?* 15th European Congress of Psychology, Amsterdam Conference materials (poster). Amsterdam, The Netherlands.
6. Borkowska, O., Płatek, M. (2011). Skala przestępstwa zgwałcenia w Polsce. (In) J. Piotrowska, A. Synakiewicz (Eds.), *Dość milczenia. Przemoc seksualna wobec kobiet i problem gwałtu w Polsce* (pp. 10–22). Warszawa: Femi-noteka.
7. Calvete, E. (2007). Justification of violence beliefs and social problem-solving as mediators between maltreatment and behavior problems in adolescents. *The Spanish Journal of Psychology*, 10(1), 131–140. doi:10.1017/s1138741600006399
8. Chakhssi, F., de Ruiter, C., Bernstein, D. P. (2013). Early maladaptive cognitive schemas in child sexual offenders compared with sexual offenders against adults and non-sexual violent offenders: an exploratory study. *The Journal of Sexual Medicine*, 10(9), 2201–2210. doi:10.1111/jsm.12171
9. Dozois, D. J. A., Martin, R. A., Faulkner, B. (2013). Early maladaptive schemas, styles of humor and aggression. *Humor*, 26(1), 97–116.
10. Dunne, A. L., Gilbert, F., Lee, S., Daffern, M. (2018). The role of aggression-related early maladaptive schemas and schema modes in aggression in a prisoner sample. *Aggressive Behavior*, 44(3), 246–256. doi.org/10.1002/ab.21747
11. Efrati, Y., Shukron, O., Epstein, R. (2020). Early maladaptive schemas are highly indicative of compulsive sexual behavior. *Evaluation & the Health Professions*, 44(2), 142–151.
12. Espelage, D. L., Merrin, G. J., Hong, J. S., Resko, S. M. (2018). Applying social cognitive theory to explore relational aggression across early adolescence: a within- and between-person analysis. *Journal of Youth & Adolescence*, 47(11), 2401–2413. doi.org/10.1007/s10964-018-0910-x
13. Farrell, J. M., Shaw, I. A. (2015). *Grupowa terapia schematów w leczeniu borderline*. Gdańsk: GWP.
14. Fenik, K. (2008). Grooming – uwodzenie dzieci w Internecie. (In) A. Jodko (Ed.), *Tabu seksuologii. Wątpliwości, trudne tematy, dylematy w seksuologii i edukacji seksualnej* (pp.135–144). Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej “Academica”.
15. Fernández-González, L., Orue, I., Adrián, L., Calvete, E. (2022). Child-to-parent aggression and dating violence: longitudinal associations and the predictive role of early maladaptive schemas. *Journal of Family Violence*, 37(1), 181–189. <https://doi.org/10.1007/s10896-021-00269-2>
16. Gierowski, J. K., Jaśkiewicz-Obydzińska, T. (Eds.) (2002). *Zabójcy i ich ofiary. Psychologiczne podstawy profilowania nieznanymi sprawców zabójstw*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych.
17. Huang, L. S., Molenberghs, P., Mussap, A. J. (2023). Cognitive distortions mediate relationships between early maladaptive schemas and aggression in women and men. *Aggressive Behavior*, 49, 418–430. <https://doi.org/10.1002/ab.22083>
18. Hudson, S. M., Ward, T. (1997). Intimacy, loneliness, and attachment style in sexual offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(3), 323–339. doi:10.1177/08862609701200300
19. Huesmann, L. R. (1998). The role of social information processing and cognitive schema in the acquisition and maintenance of habitual aggressive behavior. (In) R. G. Geen, E. Donnerstein (Eds.), *Human aggression: theories, research, and implications for social policy* (pp. 73–109). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012278805-5/50005-5>
20. Kachadourian, L. K., Taft, C. T., Holowka, D. W., Woodward, H., Marx, B. P., Burns, A. (2013). Maladaptive dependency schemas, posttraumatic stress hyperarousal symptoms, and intimate partner aggression perpetration. *Journal of Traumatic Stress*, 26(5), 580–587. <https://doi.org/10.1002/jts.21850>
21. Karantzas, G. C., Younan, R., Pilkington, P. D. (2023). The associations between early maladaptive schemas and adult attachment styles: a meta-analysis. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 30(1), 1–20. <https://doi.org/10.1037/cps0000108>
22. Keulen-de Vos, M. E., Giesbers, G., Hülsken, J. (2023). Relationships between early maladaptive schemas and emotional states in individuals with sexual convictions. *Sexual Abuse*. doi:10.1177/10790632231153635
23. Kleban, H., Chesin, M. S., Jeglic, E. L., Mercado, C. C. (2012). An exploration of crossover sexual offending. *Sexual Abuse: a Journal of Research and Treatment*, 25(5), 427–443. doi:10.1177/1079063212464397
24. Malamuth, N. M., Brown, L. M. (1994). Sexually aggressive men's perceptions of women's communications: testing three explanations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 699–712. doi:10.1037/0022-3514.67.4.699

25. Mann, R. E., Hanson, R. K., Thornton, D. (2010). Assessing risk for sexual recidivism: some proposals on the nature of psychologically meaningful risk factors. *Sexual Abuse: a Journal of Research and Treatment*, 22(2), 191–217. doi:10.1177/1079063210366039
26. Mann, R., Hollin, C. (2010). Self-reported schemas in sexual offenders. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 21(6), 834–851. doi:10.1080/14789949.2010.511240
27. Marshall, W. L. (2001). Attachment problems in the etiology and treatment of sexual offenders. (In) W. Everaerd, E. Laan, S. Both (Eds.), *Sexual appetite, desire, and motivation: energetics of the sexual system* (pp. 135–143). Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
28. Marshall, W. L. (1989). Intimacy, loneliness, and sex offenders. *Behavior Research & Therapy*, 27(5), 491–503.
29. Marshall, W. L., Marshall, L. (2000). The origins of sexual offending. *Trauma, Violence, and Abuse*, 1, 250–263.
30. Milner, R. J., Webster, S. D. (2005). Identifying schemas in child molesters, rapists, and violent offenders. *Sexual Abuse: a Journal of Research and Treatment*, 17(4), 425–439. doi:10.1177/107906320501700406
31. Miner, M. H., Robinson, B. E., Knight, R. A., Berg, D., Swinburne Romine, R., Netland, J. (2009). Understanding sexual perpetration against children: effects of attachment style, interpersonal involvement, and hypersexuality. *Sexual Abuse: a Journal of Research and Treatment*, 22(1), 58–77. doi:10.1177/1079063209353183
32. Nobre, P. J., Pinto-Gouveia, J. (2009). Cognitive schemas associated with negative sexual events: a comparison of men and women with and without sexual dysfunction. *Archives of Sexual Behavior*, 38(5), 842–851.
33. Oettingen, J., Chodkiewicz, J., Mącik, D., Gruszczynska, E. (2018). Polska adaptacja i walidacja krótkiej wersji Kwestionariusza Schematów Younga (YSQ-S3-PL). *Psychiatria Polska*, 52(4), 707–718.
34. Oettingen, J., Gierowski, J. K., Grabski, B., Micek, A. (2023). A discussion of early maladaptive schemas in men convicted sexual offenders in Poland. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 23, 1–14. doi.org/10.12740/APP/166604
35. Prusak, J. (2020) Parafilie wśród księży Kościoła rzymskokatolickiego: co wiemy, czego i nie wiemy, o duchownych wykorzystujących seksualnie małoletnich. *Psychiatria Polska*, 54(3), 571–590.
36. Quinta Gomes, A. L., Nobre, P. (2011). Early maladaptive schemas and sexual dysfunction in men. *Archives of Sexual Behavior*, 41(1), 311–320. doi:10.1007/s10508-011-9853-y
37. RAINN Organization. Perpetrators of Sexual Violence: Statistics. Retrieved May 11, 2023 from: <https://www.rainn.org/statistics/perpetrators-sexual-violence>
38. Saramago, M. A., Cardoso, J., Leal, I. (2020). Victim crossover index offending patterns and predictors in a Portuguese sample. *Sexual Abuse*, 32(1), 101–124. doi:10.1177/1079063218800472
39. Sasiada, M. (2008) Modus operandi jako środek identyfikacji sprawcy przestępstwa. *Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty studenckie*, 1, 204–222.
40. Shorey, R. C., Elmquist, J., Anderson, S., Stuart, G. L. (2015). Early maladaptive schemas and aggression in men seeking residential substance use treatment. *Personality and Individual Differences*, 83, 6–12. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.03.040>
41. Sigre-Leirós, V. L., Carvalho, J., Nobre, P. (2013). Early maladaptive schemas and aggressive sexual behavior: a preliminary study with male college students. *The Journal of Sexual Medicine*, 10(7), 1764–1772. doi:10.1111/j.1743-6109.2012.02875.x
42. Smallbone, S. W., Dadds, M. R. (1998). Childhood attachment and adult attachment in incarcerated adult male sex offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 13(5), 555–573. <https://doi.org/10.1177/088626098013005001>
43. Staufenberg, H. (2010). Attachment theory and its relation to adult men who sexually offend. *The Journal of Behavior Analysis of Offender and Victim Treatment and Prevention*, 2(3), 144–160. doi.org/10.1037/h0101571
44. Stephens, S., Reale, K. S., Goodwill, A. M., Beauregard, E. (2017). Examining the role of opportunity in the offense behavior of victim age polymorphic sex offenders. *Journal of Criminal Justice*, 52, 41–48. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2017.07.010>
45. Szlachcic, R., Fox, S., Conway, C., Lord, A., Christie, A. (2015) The relationship between schemas and offence supportive attitudes in mentally disordered sexual offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 21(3), 318–336.
46. Szumski, F. (2013). *Zniekształcenia poznawcze u sprawców wykorzystania seksualnego dziecka*. Unpublished master's thesis. Poznań: UAM.
47. Tremblay, P. F., Dozois, D. J. A. (2009). Another perspective on trait aggressiveness: overlap with early maladaptive schemas. *Personality and Individual Differences*, 46(5–6), 569–574. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.12.009>
48. Villanueva, C. (2012). *How attachment, personality, and sexual self-schema influence sexual behavior*. Unpublished master's thesis. Sacramento: California State University.
49. Ward, T., Beech, A. R. (2006). An integrated theory of sexual offending. *Aggression and Violent Behavior*, 11(1), 44–63.
50. Ward, T., Beech, A. R. (2008). An integrated theory of sexual offending. (In) D. R. Laws, W. T. O'Donohue, *Sexual deviance* (pp. 21–36). New York, London: The Guilford Press.

51. Ward, T., Hudson, S. M., Marshall, W. L., Siegert, R. (1995). Attachment style and intimacy deficits in sexual offenders: a theoretical framework. *Sexual Abuse: a Journal of Research and Treatment*, 7, 317–335.
52. Ward, T., Keenan, T. (1999). Child molesters' implicit theories. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8), 821–838. <https://doi.org/10.1177/088626099014008003>
53. Wiegel, M., Scepkowski, L. A., Barlow, D. H. (2007). Cognitive-affective processes in sexual arousal and sexual dysfunction. (In) E. Janssen (Ed.), *The psychophysiology of sex* (pp. 143–165). Indiana University Press.
54. Woods, L., Porter, L. (2008). Examining the relationship between sexual offenders and their victims: interpersonal differences between stranger and non-stranger sexual offences. *Journal of Sexual Aggression*, 14(1), 61–75. doi:10.1080/13552600802056640
55. Young, J. E., Klosko, J. S., Weishaar, M. E. (2014). *Terapia schematów. Przewodnik praktyka*. Sopot: Wydawnictwo GWP.

ORCID

Justyna Oettingen 0000-0002-0343-8572

Corresponding author

Justyna Oettingen
Forensic Sexology Lab, Institute of Sexology and
Psychotherapy
ul. Radziwiłłowska 9/5
PL 31-026 Kraków
e-mail: justyna.oettingen@gmail.com

WCZESNE SCHEMATY DEZADAPTACYJNE SPRAWCÓW A CECHY I WŁAŚCIWOŚCI PRZESTĘPSTW SKIEROWANYCH PRZECIWKO WOLNOŚCI SEKSUALNEJ

Wprowadzenie

WSD a zachowania agresywne

Struktury poznawcze są centralnym składnikiem osobowości człowieka i regulują jego zachowanie. Obejmują one określony sposób widzenia oraz rozumienia świata i wywierają istotny wpływ na życie jednostki. WSD (wczesne schematy dezadaptacyjne, *early maladaptive schemas, EMS*) to konstrukt stworzony przez Jeffrey Younga w ramach terapii schematów. Definiowany jest jako szkodliwy dla jednostki wzorzec emocjonalny i poznawczy wpływający na to, w jaki sposób człowiek myśli o sobie, co czuje, jak działa oraz w jaki sposób wchodzi w relacje z innymi (Young, Klosko, Weishaar, 2014). Schematy powstają w okresie dzieciństwa, lecz są rozwijane przez jednostkę na dalszych etapach życia. Schematy wykształcone najwcześniej i najbardziej kluczowe dla jednostki stanowią bezwarunkowe przekonania na temat jej samej i innych ludzi, a schematy wykształcone później są warunkowe (Young i in., 2014). Zarówno warunkowe, jak i bezwarunkowe WSD są w znacznym stopniu dysfunkcjonalne, bowiem wiążą się z występowaniem psychopatologii. W literaturze wyodrębnionych zostało 18 schematów – część z nich dotyczy doświadczeń związanych z wczesnodziecięcym opuszczeniem/odrzczeniem, niektóre z ograniczeniem autonomii, inne wiążą się z zachwianiem granic, nadmierną czujnością i zahamowaniem, zaś pozostałe z ukierunkowaniem na innego. Wg Younga wiodące tematy tych obszarów w sposób znaczący determinują zachowanie człowieka i negatywnie wpływają na jego funkcjonowanie w relacji ze światem. Interpretacja zdarzenia przez pryzmat wiodącego motywu schematu uniemożliwia jednostce dokonanie realistycznej oceny sytuacji, co skutkuje negatywnym stanem emocjonalnym i dezadaptacyjną odpowiedzią behawioralną (Kachadourian i in., 2013).

Zdeterminowana przez aktywny schemat dezadaptacyjna odpowiedź behawioralna może obejmować szerokie spektrum zachowań ukierunkowanych na innych. Z badań wynika, że system przekonań może wpływać na predyspozycję do gniewu i agresji (Huesmann, 1998; Anderson, Bushman, 2002; Dozois, Martin, Faulkner, 2013; Askari, 2019). Badania przeprowadzone na grupie studentów I roku przez Tremblaya i Dozoisa (2009) wykazały, że pewne schematy (tj. *nieufność/nadużycie*, *uprzywilejowanie/dominacja* i *niewystarczająca samokontrola/samodyscyplina*) są silnie i w sposób unikalny

związane z agresywnością (cechą), rozumianą jako względnie stała tendencja do reagowania agresją w trudnych sytuacjach.

Szczególnie istotne są domeny, w których grupują się schematy. Badania empiryczne dowodzą, że domeny WSD sprzyjają rozwojowi „skryptów” agresywnego reagowania (Dunne, Gilbert, Lee, Daffern, 2018), wpływając na ekspresję agresywnych i problematycznych zachowań, na ich częstotliwość, jak również na ryzyko ich powtarzania (Espelage, Merrin, Hong, Resko, 2018). Wykazano, że poszczególne obszary WSD mogą różnicować postacie agresji. W badaniu przeprowadzonym na pacjentach przebywających w ośrodku leczenia uzależnień Shorey, Elmquist, Anderson i Stuart (2015) wskazali, że domena *zachwianie granic* jest pozytywnie związana z agresją słowną i ogólną oraz agresywną postawą, zaś domena *opuszczenie/odrzczenie* – pozytywnie z agresją fizyczną. Przytaczane badania dotyczą populacji mężczyzn, jednakże w innych badaniach przeprowadzonych przez Huanga, Molenberghsa i Mussapa (2023) domena *zachwianie granic* (obok domeny *ograniczenie autonomii*) okazała się istotna dla agresji w sposób niezależny od płci.

WSD wiążą się również z przemocą intymną oraz z różnymi formami przemocy w rodzinie pojawiającymi się w okresie dojrzewania. Fernández-González, Orue, Adrián i Calvete (2022) w 3-letnim badaniu podłużnym na grupie 673 uczniów szkół średnich dowiodły predykcyjnej roli WSD w przemocy stosowanej przez nastolatków. Wyniki tego badania pokazują, że schemat *nieufność/nadużycie* odgrywa istotną rolę w przemocy podejmowanej przez nastolatków na randkach, zaś schematy *uprzywilejowanie (dominacja)/roszczeniowość* i *niewystarczająca samokontrola/samodyscyplina* w przemocy występującej między dziećmi i rodzicami.

WSD a seksualność i agresywne zachowania seksualne

Schematy odgrywają również istotną rolę w szerokim spektrum funkcjonowania seksualnego człowieka. Analiza prowadzonych na świecie badań wskazuje, że struktury te mają wpływ na obraz siebie w roli partnera seksualnego u mężczyzn (Andersen, Cyranowski, Espindle, 1999), na funkcjonowanie seksualne (Nobre, Pinto-Gouveia, 2009), ekspresję seksualną, a także na zachowania seksualne (Villanueva, 2012). WSD mogą także odgrywać rolę jako czynniki podatności na problemy seksualne

(Wiegel, Scepkowski, Barlow, 2007) i dysfunkcje seksualne (Quinta Gomes, Nobre, 2011), na kompulsywne zachowania seksualne (Efrati, Shukron, Epstein, 2020), jak również mogą mieć związek z agresywnymi i przestępczymi zachowaniami seksualnymi (Sigre-Leirós, Carvalho, Nobre, 2013; Chakhssi, de Ruiter, Bernstein, 2013).

Identyfikacja struktur poznawczych związanych z przemocą seksualną była przedmiotem licznych badań. Zauważono, że na agresywne zachowania sprawców wpływa sposób postrzegania siebie (Mann, Hollin, 2010), partnera seksualnego/ofiary (Malamuth, Brown, 1994), przestępstwa (Milner, Webster, 2005) i otaczającego świata. Ward i Keenan (1999) zauważyli, że sprawca może przejawiać jedno z tych przekonań – np. koncentrując uwagę na ofierze, na sobie lub też na świecie, który uznaje za zagrażający. Sprawca może również przejawiać wszystkie te elementy, koncentrując uwagę na relacji zachodzącej między nimi („dzieci jako obiekty seksualne”, „uprzywilejowanie”, „niebezpieczny świat”, „niekontrolowanie” i „natura krzywdy”). Poszczególne typy sprawców mogą różnić się w zakresie częstości występowania i rodzaju przekonań. Milner i Webster (2005) poddali analizie porównawczej przekonania gwałcicieli, osób molestujących dzieci i sprawców przemocy nie-seksualnej. Wyniki pokazały, że sprawcy zgwałceń prezentują przekonania odnoszące się do „podejrzliwości/wrogiego nastawienia do kobiet” i „uprawnienia seksualnego”, podczas gdy sprawcy wykorzystujący seksualnie dzieci – przekonania wiążące się z poczuciem „bezwartościowości”.

W innych badaniach zauważono, że osoby z historią przestępstw seksualnych charakteryzują się zazwyczaj nadmierną czujnością wobec kobiet lub dziecięcą koncepcją siebie, co jest związane z pozabezpiecznym stylem przywiązania (Keulen-de Vos, Giesbers, Hülsken, 2023). Przekonania wynikające z postrzegania i przeżywania więzi z innymi (tzw. styl wiązania) zostały uznane w teoriach etiologicznych za szczególnie istotne. Wykazano, że zachowania związane z przestępczością seksualną mogą się różnić w zależności od typu pozabezpiecznego stylu przywiązania sprawcy (Marshall, Marshall, 2000; Smallbone, Dadds, 1998). Czynniki poznawcze jest również uwzględniany w nowszych teoriach wyjaśniających zjawisko przemocy seksualnej, m.in. w „Zintegrowanej teorii przestępczości seksualnej” (*The Integrated Theory of Sexual Offending – ITSO*) Warda i Beecha (2006, 2008). W tej koncepcji struktury poznawcze (obok innych wymienionych, tj. trudności emocjonalnych, trudności społecznych i dewiacyjnych zainteresowań seksualnych) składają się na formowanie się klinicznego obrazu symptomów prowadzącego do popełnienia czynu i/lub jego późniejszego powtarzania (recydywy). W odniesieniu do modelu Warda i Beecha na gruncie polskim zbadano rolę zniekształceń poznawczych w mechanizmie sprawstwa wykorzystywania seksualnego dzieci (Szumski, 2013).

Jednak leżące głębiej struktury poznawcze, tj. WSD, nie zostały dotychczas zbadane w odniesieniu do charakterystyk popełnionego przestępstwa. Najnowsze badania Oettingen, Gierowskiego, Grabskiego i Micek (2023) wskazują, że WSD różnicują sprawców od niesprawców. Schematy skazanych za przestępstwa seksualne mężczyzn w porównaniu do mężczyzn z grupy kontrolnej (niekarani i nieleczeni) są bardziej nasilone i rozległe (tzn. obejmują większą liczbę domen/obszarów WSD).

Celem prezentowanego badania było zbadanie zależności pomiędzy cechami popełnionego przez skazanych za przestępstwa seksualne mężczyzn czynu a posiadanymi przez nich WSD. W świetle powyższego postawiono następujące pytania badawcze:

1. Czy istnieje związek pomiędzy cechami popełnionego przestępstwa a rodzajem i nasileniem WSD u badanych przestępców seksualnych?
2. Jakie cechy czynu różnicują sprawców posiadających określony rodzaj lub nasilenie WSD?

Metoda

Procedura badawcza

Badanie zostało przeprowadzone w oddziałach kilku jednostek penitencjarnych na południu Polski¹. Uczestnictwo w badaniu było dobrowolne. Badanym zapewniono poufność i anonimowość. Dane poddawane analizom pochodziły z dwóch źródeł: część została pozyskana od osoby badanej (badanie kwestionariuszowe), a reszta – przez specjalnie przeszkolonych badaczy na podstawie przeprowadzonej analizy akt penitencjarnych.

Celem analizy akt było wyselekcjonowanie danych potrzebnych do uzupełnienia kwestionariusza do wyciągu z akt penitencjarnych sprawcy czynu o charakterze seksualnym. Zadaniem badaczy było uważne zapoznanie się z treścią udostępnionych materiałów, a następnie naniesienie wyłonionych informacji na pozycje zawarte w kwestionariuszu. W przypadku tzw. skal przemocy zadaniem badaczy była ocena popełnionych przestępstw pod kątem wartości odpowiadających pozycjom liczbowym zawartym w danej skali.

Protokół badania został zatwierdzony przez Komisję Bioetyczną Uniwersytetu Jagiellońskiego (Nr 122.6120.97.2017), jak również przez kierownictwo okręgowych inspektoratów służby więziennej w Krakowie i w Rzeszowie.

Osoby badane

Przebadano 152 mężczyzn skazanych za przestępstwa seksualne. Z analiz wyłączono 38 sprawców, których

¹ Kielce, Pińczów, Kraków i Rzeszów.

odpowiedzi w YSQ zawierały braki danych; 5 sprawców, którzy wycofali zgodę na badanie w trakcie jego trwania oraz 7 sprawców, których akta nie były kompletne lub były niedostępne. Ostatecznie analizy przeprowadzono na grupie 102 skazanych i wyróżniono 3 podgrupy sprawców ze względu na wiek ofiar²:

- 49 sprawców czynów pedohebefilnych (*PHSO: pedohebophilic sexual offenders*), tj. sprawców wykorzystania seksualnego dziecka w wieku ≤ 14 lat,
- 20 sprawców czynów efebofilnych (*ESO: ephebophilic sexual offenders*), tj. sprawców wykorzystania seksualnego osób w wieku 15–17 lat,
- 33 sprawców wykorzystania seksualnego osoby dorosłej (*ASO: adult sexual offenders*), tj. w wieku ≥ 18 lat.

Zważywszy, że głównym źródłem danych o popełnionym czynie były akta penitencjarne badanych sprawców, zdecydowano się na ich prawną kwalifikację do grup podlegających badaniu, tj. kwalifikację na podstawie zachowania seksualnego sprawcy bez względu na preferowany przez niego zarówno obiekt, jak i sposób uzyskiwania satysfakcji seksualnej.

Średni wiek badanych mężczyzn wynosił 33,2 (SD = 12,54) lat. W zakresie wykształcenia większość skazanych (39,2%) posiadało wykształcenie zawodowe, natomiast mniejszy odsetek – podstawowe (17,7%), gimnazjalne (12,8%), średnie (12,8%) i wyższe (8,8%). W 8,8% przypadków brakowało danych dotyczących poziomu wykształcenia. Jeśli chodzi o stan cywilny, to większość skazanych była kawalerami (50,0%), niewielki odsetek stanowili mężczyźni żonaci (15,7%), status „w separacji” odnotowano u 11,8% badanych, zaś rozwiedzionych było 2,9% mężczyzn. 6,9% mężczyzn utrzymywało konkubinaty/związki nieformalne lub status wdowca (2,0%), a w przypadku 10,8% uczestników akta nie zawierały na ten temat żadnych danych. Znaczna część badanych mężczyzn pochodziła spoza miasta (36,3%), osoby mieszkające w większych miastach stanowiły (25,5%).

² Według kodeksu karnego małoletnim jest osoba znajdującą się między 15 a 18 rokiem życia (art. 199 k.k.), przy czym granica wieku zgody na relacje seksualne to 15 r.ż. W trosce o przejrzystość artykułu granice penalizacji odniesiono do funkcjonującego w piśmiennictwie rozróżnienia sprawców ze względu na orientacyjny przedział wiekowy ofiar:

- wiek ofiar ≤ 14 r.ż. – obejmuje seksualne zainteresowanie dziećmi w okresie przed pokwitaniem – nazywane w literaturze pedofilią, jak również zainteresowanie dziećmi, które osiągnęły pokwitanie (zazwyczaj między 11 a 14 r.ż.) – nazywane w literaturze „hebefilią”. Zważywszy na fakt, iż często pedofile mają skłonność do dzieci dojrzewających płciowo, a hebefile – do dzieci, które jeszcze nie zaczęły dojrzewać, w literaturze używa się terminu „pedohebefilia” oznaczającego pociąg do dzieci w wieku przedpokwitaniowym i dojrzewania.
- grupa wiekowa ofiar 15–17 r.ż. – obejmuje seksualne zainteresowanie adolescentami w późnym wieku dojrzewania (zazwyczaj między 15 a 19 r.ż.) i w literaturze nazywane jest efebofilią (Prusak, 2020).

Mieszkańcami małych miast było 25,5% respondentów. Istniała również niewielka liczba osób bez stałego miejsca zamieszkania (1,0%), a dane dotyczące miejsca zamieszkania nie były dostępne w przypadku niektórych uczestników (11,8%). Pod względem kategorii przestępstw seksualnych największą grupę stanowili sprawcy pedofilni (43,1%) związani z artykułem 200 k.k., a także sprawcy zgwałceń (41,2%) związani z artykułem 197 k.k. Ponadto 9,8% sprawców popełniło przestępstwa z innych kategorii, takie jak określone w artykule 198, artykule 199 i artykule 201 kodeksu karnego. W niektórych przypadkach brakowało danych dotyczących kategorii przestępstw (5,9%). W zakresie oddziały, w którym osadzeni byli respondenci – 33,3% odbywało swój wyrok w oddziale terapeutycznym. Wszyscy przestępcy seksualni byli skazani za co najmniej jedno przestępstwo seksualne, niektórzy charakteryzowali się historią wielu popełnionych wcześniej takich przestępstw. Jeśli chodzi o uprzednią karalność, to niektórzy skazani byli niekarani (43,1%), podczas gdy inni byli recydywistami (23,5%). Dla pewnej liczby uczestników badania (23,5%) brakowało danych dotyczących uprzedniej karalności.

Narzędzia

Kwestionariusz Schematów (YSQ-S3-PL) to samoopisowy inwentarz służący do pomiaru nasilenia wczesnych schematów dezadaptacyjnych. Kwestionariusz zawiera 90 pozycji, które odpowiadają wyodrębnionym przez Younga 18 schematom. WSD są zgrupowane w pięciu szerokich kategoriach rozwojowych zwanych domenami. Każda z nich reprezentuje ważny składnik podstawowych potrzeb emocjonalnych człowieka. Kwestionariusz został szczegółowo opisany w innych publikacjach (Young i in., 2014; Oettingen, Chodkiewicz, Mącik, Gruszczyńska, 2018).

Polska wersja YSQ-S3 potwierdziła oryginalną strukturę czynnikową i wykazała zadowalające właściwości psychometryczne. Wartości alfa Cronbacha dla poszczególnych podskal wahają się od 0,62 do 0,81, a dla wskaźnika sumarycznego wartość ta wynosi 0,96 (Oettingen, i in., 2018).

Kwestionariusz własnej konstrukcji do wyciągu z akt penitencjarnych sprawcy czynu o charakterze seksualnym (2018) opracowano na podstawie ankiety Gierowskiego i Jaśkiewicz-Obydzińskiej (2002). Ankieta zawiera informacje dotyczące sprawcy i ofiar (wiek, płeć, liczba, relacja łącząca ofiarę ze sprawcą), a także informacje na temat charakterystyki popełnionego czynu: *modus operandi* sprawcy (presja, podstęp, przekupstwo, groźby, *grooming*, wykorzystanie pozycji autorytetu/zależności, planowanie), sytuacyjne tło motywacyjne: czasowość czynu (parametry czasowe sytuacji) i jego częstotliwość, powtarzalność czynów i in.

Zmodyfikowane Skale Przemocy (Beisert, 2012) obejmujące: Skalę przemocy seksualnej, Skalę przemocy emocjonalnej i Skalę przemocy fizycznej. Skala przemocy seksualnej składa się z dwóch czynników: 1) poziomu inwazyjności czynu, tj. poziomu angażowania osoby (ciała) ofiary przez sprawcę w trakcie aktywności seksualnej; 2) sposobu doprowadzenia do czynu, tj. sposobu, w jaki sprawca doprowadza swą ofiarę do uczestnictwa w aktywności seksualnej. Czynniki zawarte we wszystkich skalach i podskalach zostały uszeregowane od wartości najmniejszej do największej – im większa jest wartość danej zmiennej, tym większe jest nasilenie przemocy i/lub ingerencja sprawcy w wolność osobistą ofiary. W ramach modyfikacji skal dostosowano ich pozycje do badanej grupy. Oryginalne skale przeznaczone były do badania sprawców popełniających swe czyny na osobach małoletnich. Modyfikacja treściowa pozycji polegała na zamianie niektórych słów w ankiecie; przykładowo: ze słowa „dziecko” na „ofiara”. Nie zmieniono liczby pozycji skal. Posłużono się tym samym wzorem obliczania wyników co w oryginalnej wersji (Beisert, 2012).

Analiza statystyczna

Wartości uzyskane dla WSD zostały przekształcone logarytmicznie ze względu na ich skośność i odstępstwo od rozkładu normalnego. Statystyki opisowe dla przekształconych logarytmicznie WSD, wieku respondentów i intensywności przemocy zostały przedstawione jako średnie i odchylenia standardowe (SD). Charakterystyka zmiennych jakościowych opisujących sprawców i akty seksualne została zaprezentowana w postaci liczebności bezwzględnych i wartości procentowych.

Zastosowano test t-Studenta lub ANOVA z poprawką Bonferroni, aby porównać różnice w wartościach WSD przekształconych logarytmicznie pomiędzy różnymi grupami niezależnymi definiującymi czyn, sprawcę i ofiarę. Wielkość efektu została wyrażona jako statystyka Cohena lub statystyka eta-kwadrat. Siłę monotonicznego związku między intensywnością różnych rodzajów przemocy a WSD testowano za pomocą korelacji rang Spearmana. Różnicę uznawano za istotną statystycznie, jeśli dwustronna wartość p była mniejsza niż 0,05. Analizy przeprowadzono przy użyciu oprogramowania SPSS w wersji 26.0 (Chicago, USA).

Wyniki

W tabeli 1 przedstawiono wybrane charakterystyki czynów popełnionych przez badanych mężczyzn. Największą grupę stanowili sprawcy przestępstw wobec dzieci (PHSO) – 48% przypadków; 20% stanowili efebofile (ESO), zaś grupa sprawców przestępstw wobec

dorosłych (ASO) obejmowała 32% badanych. Ofiarami były w większości kobiety (83%); 5% sprawców dopuszczało się czynów na osobach obu płci. Spośród przebadanych sprawców 53% popełniało czyny na osobach im znanych. Około połowa sprawców planowała przestępstwo (56%), a alkohol był obecny podczas czynu w 47% przypadków. Większość czynów było nagłych i niespodziewanych (62%), natomiast 48% popełniono w sposób wielokrotny.

Ocenę zależności między WSD a cechami popełnionego przestępstwa przedstawia tabela 2.

Uzyskane wyniki wskazują na zróżnicowanie 6 WSD i 2 domen pomiędzy różnymi charakterystykami czynów. Pełne wyniki z uwzględnieniem kompletnych domen i schematów zostały zamieszczone w materiałach uzupełniających.

Sprawcy przestępstw seksualnych popełnionych dwukrotnie oraz sprawcy przemocy seksualnej na kobietach wykazali się większym nasileniem schematu *rozmycie granic/nierozwinięte JA* aniżeli pozostałe grupy. Sprawcy przestępstw na ofiarach im znanych mieli większe nasilenie domeny *ukierunkowanie na innego*. W schemacie *samopoświęcenie* wyższe nasilenie obserwowano u PHSO w stosunku do ESO (przy braku różnic pomiędzy pozostałymi parami grup); sprawców na ofiarach znajomych oraz u sprawców, którzy atakowali podstępnie, przykładowo podając nieświadomej ofierze środki wpływające na stan jej świadomości. Istotnie niższe nasilenie schematu *poszukiwanie akceptacji i uznania* uwidoczniło się u sprawców popełniających przestępstwo na obu płciach (ofiary zarówno M, jak i K) niż u sprawców wybierających na swe ofiary osoby tej samej płci (albo wyłącznie K, albo wyłącznie M). W domenie *nadmierna czujność i zahamowanie* wyższe nasilenie obserwowano u sprawców na ofiarach znajomych.

W schemacie *zahamowanie emocjonalne* wyższe nasilenie mieli: PHSO, sprawcy planujący przestępstwo, sprawcy działający podstępnie oraz sprawcy czynów ciągłych, zaś niższe natężenie tego schematu zaobserwowano u sprawców czynów pojedynczych.

Niższe nasilenie schematu *bezlitosne normy* zaobserwowano u sprawców czynów nagłych oraz tych popełnionych na obu płciach. Niższe nasilenie schematu *samokaranie* uwidoczniło się u sprawców przestępstw popełnionych na obu płciach oraz u sprawców ofiar nieznanymi.

Ocenę zależności między WSD a rodzajem użytej przez sprawców przemocy i jej natężeniem przedstawia tabela 3.

Analizując zależność pomiędzy WSD a rodzajem użytej przez sprawców przemocy i jej natężeniem, nie zaobserwowano istotnych korelacji w odniesieniu do przemocy emocjonalnej i fizycznej ani do zachowań seksualnych z kontaktem fizycznym. Przemoc seksualna w formie bezdotykowej była dodatnio skorelowana ze

schematami *samopoświęcenie* i *samokaranie*, jak również z domeną *nadmierna czujność* i *zahamowanie*. Przemoc seksualna w zakresie zachowań przekraczających granicę ciała była ujemnie skorelowana ze schematem *nieufność/nadużycie*, domeną *ograniczenie autonomii* oraz schematem *kruchosc/wrażliwość*.

Z kolei w sposobie doprowadzenia do czynu, gdzie istotna jest wola ofiary, ujemną korelację zaobserwowano w domenie *zachwianie granic* i obu wchodzących w jej obręb schematach: *uprzywilejowanie (dominacja)/roszczeniowość* i *niewystarczająca samokontrola/samodyscyplina*, a także w schemacie *poszukiwanie aprobaty i uznania*. Dodatnią korelację odnotowano natomiast w schematach: *porzucenie/brak stabilności*, *samopoświęcenie* i *samokaranie*.

Dyskusja

Głównym celem badania była odpowiedź na pytania:

1. Czy istnieje związek pomiędzy cechami popełnionego przestępstwa a rodzajem i nasileniem WSD u badanych przestępców seksualnych?
2. Jakie cechy i właściwości czynu różnicują sprawców posiadających określony rodzaj lub nasilenie WSD?

WSD a cechy czynów

Uzyskane wyniki dowodzą, że niektóre cechy popełnionych przestępstw różnicują badanych sprawców w zakresie posiadanych przez nich WSD. Płeć ofiar jest jednym z takich czynników. Sprawcy dokonujący przestępstw zarówno na osobach płci żeńskiej, jak i męskiej, charakteryzują się niskim nasileniem takich schematów, jak: *poszukiwanie aprobaty/ uznania*, *bezlitosne normy* i *samokaranie*. W odniesieniu do koncepcji wariantów seksualnych Bancrofta (2011), która traktuje seksualność jako elastyczną kategorię obejmującą szerokie spektrum możliwości, na wybór płci ofiary jako określonego wzorca pobudzenia oprócz uwarunkowanej biologicznie tożsamości seksualnej istotny wpływ zdają się odgrywać poznawcze czynniki podmiotowe (tj. WSD). W kontekście wyboru płci ofiary zakres wariantów seksualnych może przykładowo obejmować: ograniczanie własnych zainteresowań seksualnych do preferowanej przez siebie płci, zainteresowanie ofiarami płci alternatywnej pomimo posiadania określonego płciowo wzorca/obiektu pobudzenia czy skłonność do ukierunkowania popędu względem osób stanowiących przypadkowy kontakt seksualny (m.in. korzystanie z nadarżającej się okazji). Zjawisko „okazji przestępczych” zostało opisane przez Stephens, Reale, Goodwilla i Beauregarda (2017) w odniesieniu do polimorfizmu wieku ofiary.

Okazje przestępcze w kontekście płci ofiary zaobserwować można na przykład u sprawców popełniających

przestępstwa w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Takie czyny często wiążą się z tzw. „homoseksualnością zastępczą”, która pełni ważne funkcje dla sprawcy podczas odbywania kary pozbawienia wolności, np. zaspokajanie potrzeb czy określanie hierarchii w grupie. Szczegółowa analiza uzyskanych przez autorów niniejszej pracy wyników w obszarze WSD u sprawców wybierających na swe ofiary osoby zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej, może sugerować, że struktury te mogą pełnić rolę czynnika ułatwiającego korzystanie z „okazji przestępczej”. Wydaje się, że sprawcy ci nie poszukują w relacjach uznania i aprobaty, nie mają też potrzeby spełniania wygórowanych, zinternalizowanych norm zachowania, a inni ludzie, jak się wydaje, nie są dla nich szczególnym punktem odniesienia. Odkrycie to jest interesujące, zważywszy na fakt, iż przestępcy seksualni, których ofiary różnią się wiekiem, płcią i relacją ze sprawcą, zazwyczaj mają większą liczbę ofiar, co wiąże się z recydywą seksualną (Saramago, Cardoso, Leal, 2020). Kleban, Chesin, Jeglic i Mercado (2012) wykazały, że polimorfizm płci ofiary związany jest z wyższym wskaźnikiem recydywy mierzonej narzędziem Static-99 aniżeli stabilność sprawcy pod względem wyboru tej cechy. W ich badaniach polegających na analizie archiwalnych zapisów 789 osadzonych przestępców seksualnych wyodrębniono 279 sprawców, których popełnione przestępstwo dotyczyło więcej niż jednej ofiary. Okazało się, że 13% z nich wybierało ofiary obu płci. Natomiast z wyłonionej grupy 208 mężczyzn skazanych w przeszłości za przestępstwa seksualne 20% sprawców wykorzystano wcześniej ofiarę innej płci.

Otrzymany przez autorów niniejszej pracy wynik dowodzący istnienia poznawczych uwarunkowań wariantu seksualności odnoszącego się do zmienności w wyborze płci ofiary u sprawców wymaga weryfikacji w dalszych pogłębionych badaniach na wyodrębnionej grupie mężczyzn ze statusem recydywy seksualnej (posiadających bogatą historię przestępstw seksualnych) lub na grupie sprawców, których popełnione przestępstwo ukierunkowane było na więcej niż jedną ofiarę.

Kolejną istotną cechą popełnionego czynu w prezentowanych badaniach jest wybór ofiary przez sprawcę ze względu na jej wiek. U PHSO odnotowano wysokie nasilenie schematów *samopoświęcenie* i *zahamowanie emocjonalne*. Wynik ten znajduje częściowe potwierdzenie w badaniach zagranicznych. Przykładowo w badaniach holenderskich (Chakhssi i in., 2013) sprawcy wykorzystania seksualnego dziecka (*child sexual offenders*) w porównaniu z nieseksualnymi sprawcami przemocy charakteryzowali się nasilonym schematem: *samopoświęcenie*, *porzucenie/brak stabilności*, *izolacja społeczna*, *ułomność/wstyd*, *podporządkowanie*. Zaś w porównaniu z przestępcami seksualnymi wobec dorosłych grupa ta wykazywała tendencję do osiągania wyższych wyników w WSD związanych ze schematem *izolacja*

społeczna. W badaniach portugalskich przeprowadzonych przez Sigre-Leirós i in. (2013) po zróżnicowaniu CSO na dwie grupy pod względem posiadanych preferencji seksualnych (tj. preferencyjni i sytuacyjni sprawcy) wyniki okazały się odmienne: preferencyjni sprawcy nadużyć względem dzieci w porównaniu do sytuacyjnych/zastępczych sprawców tychże czynów, jak również sprawców zgwałceń, posiadali nasilone schematy *ułomność/wstyd* i *podporządkowanie*. Zaś niepreferencyjni (sytuacyjni) sprawcy molestowania seksualnego dzieci częściej niż gwałciciele posiadali nasilone schematy *izolacja społeczna*, *rozmycie granic* i *bezlitosne normy*. Otrzymany przez autorów prezentowanej tu pracy wynik w odniesieniu do schematu *zahamowanie emocjonalne* wskazuje, że PHSO w Polsce to zablokowani mężczyźni pozbawieni zdolności swobodnego wyrażania emocji i rozmawiania o nich, mający trudności w reagowaniu bez zahamowań stosownie do sytuacji. W przestępstwie zdają się oni realizować niezaspokojone potrzeby emocjonalne poprzez wybór dziecka jako obiektu kojarzącego się ze spontanicznością, beztroską i zabawą. Farrell i Shaw (2016) wskazują, że główną pożywką interpersonalną osób ze schematem *zahamowanie emocjonalne* jest potrzeba posiadania znaczącej osoby, która potrafi być wesoła i spontaniczna, zachęca i mobilizuje do wyrażania emocji i mówienia o uczuciach. Potrzeba ta może wyjaśniać ukierunkowanie tych sprawców na wybór dziecka jako obiektu realizacji popędu seksualnego. Zaś nasilony schemat *samopoświęcenie* u PHSO wskazuje, że sprawcy ci w sposób nadmierny zaspokajają cudze potrzeby kosztem własnych. Troszczą się o innych, lecz trudno im robić rzeczy dla siebie, gdyż nie odczuwają własnych potrzeb lub ich sobie nie uświadamiają (Young i in., 2014). Zazwyczaj na partnerów wybierają osoby słabe, potrzebujące, kruche. W spektrum zachowań relacyjnych jednostki posiadającej schemat *samopoświęcenie* dominuje ukierunkowana na innych troska i uwaga. Osoby takie często wyolbrzymiają kruchość i bezradność partnera po to, by móc uzasadnić/uprawomocnić tendencję do samopoświęcenia, z której czerpią wtórne korzyści. Schemat ten przyciąga innych ludzi, a ponadto pozwala sprawcy czuć się dobrze poprzez altruistyczne postępowanie. Jednak przedłużający się okres samopoświęcenia generuje poczucie niedoceny, co skutkuje narastaniem intensywnego gniewu i tendencji do agresywnych, odwetowych zachowań. Koncepcją wpisującą się w mechanizm sprawstwa regulowanego schematem *samopoświęcenia* może być tzw. *child grooming*, odnoszący się do zjawiska uwodzenia dzieci przez Internet (Fenik, 2008). Ta forma wykorzystywania seksualnego dzieci polega na procesie stopniowego nawiązywania więzi z dzieckiem poprzez zaspokajanie jego potrzeb emocjonalnych, wzbudzanie poczucia ważności i wyjątkowości. Ofiarami *groomingu* stają się najczęściej dzieci nieposiadające silnych więzi

w realnym życiu, zaniedbane emocjonalnie, ufne i podatne na manipulacje.

Modus operandi jest kolejnym czynnikiem różnicującym sprawców posiadających wysokie nasilenie schematu *zahamowanie emocjonalne*. Planujący swe przestępstwo sprawcy, sprawcy działający podstępnie oraz sprawcy czynów ciągłych charakteryzowali się wyższym nasileniem tego schematu w przeciwieństwie do sprawców czynów pojedynczych, u których odnotowano niższe natężenie tego schematu. Odkrycie to wskazuje, że czyny bardziej skomplikowane, wymagające od sprawcy większego zaangażowania (gdyż większa jest liczba elementów składających się na jego wykonanie i przygotowanie) popełniana jest przez zahamowanych emocjonalnie sprawców. Analiza zagadnień związanych z *modus operandi* w kryminalistyce opisanych przez Sąsiadę (2008) potwierdza doniesienia autorów niniejszego artykułu i wskazuje, że sposób działania sprawcy kształtuje się u przestępcy na tle posiadanych predyspozycji, powtarzanych sytuacji, trudności, sukcesów. Kluczowe znaczenie według koncepcji z zakresu kryminalistyki mają te elementy *modus operandi*, które są determinowane przez czynniki subiektywne (m.in. cechy osobowości) i te, które wynikają z tzw. trudnych sytuacji (tj. deprivacji, przeciążenia, zagrożenia czy utrudnienia). W świetle powyższego wydaje się, że schemat *zahamowanie emocjonalne* wiążący się z deprivacją ważnych potrzeb emocjonalnych oraz z tłumieniem gniewu i agresji i(lub) pozytywnych impulsów (tj. radości, czułości, podniecenia seksualnego, zabawy) odgrywa szczególnie rolę w sposobie postępowania sprawcy z ofiarą.

Kolejną analizowaną zmienną jest charakter relacji łączącej sprawcę z ofiarą. Z literatury wiadomo, że większość napaści seksualnych popełniana jest przez osoby znane ofiarom, a nie – jak zwykle się potocznie uważać – przez osoby obce (Borkowska, Płatek 2011; statystyki organizacji RAINN³). W badaniach autorów niniejszej pracy stosunek procentowy wynosi odpowiednio 53% i 47%. Sprawcy dokonujący przestępstwa na osobie znanej lub znajomej charakteryzują się nasiloną domeną *ukierunkowanie na innego*, domeną *nadmierna czujność* i *zahamowanie* oraz schematem *samopoświęcenie*. Domena *ukierunkowanie na innego* przejawia się w skłonności do nadmiernego koncentrowania się, kosztem własnych potrzeb, na pragnieniach, uczuciach i reakcjach innych ludzi celem zyskania miłości. Obszar ten (obok obszaru *porzucenie/odrzućenie*) identyfikowany jest jako obszar najsilniej związany z pozabezpiecznym (głównie lękowym) wzorcem przywiązania (Bintas-Zörer, Gulay, 2017; Karantzas, Younan, Pilkington, 2023). Marshall (1989) wskazuje, że ten typ przywiązania charakteryzuje mężczyzn dopuszczających się przestępstw seksualnych.

³ RAINN (*Rape, Abuse & Incest National Network*) to największa w USA organizacja przeciwdziałająca przemoc seksualnej.

Wynikające z pozabezpieczonego stylu przywiązania deficyty przywiązaniowe są czynnikami wpływającymi zarówno na etiologię, jak i utrzymanie zachowań przestępczych na tle seksualnym (Miner i in., 2009; Staufenberg, 2010). Jak wiadomo, styl przywiązania w dzieciństwie wpływa na budowanie relacji w dorosłości, określając stosunek do bliskości i sposób reagowania w relacjach romantycznych. W koncepcji Marshalla (1989, 2001) pozabezpieczone przywiązanie sprawców w dzieciństwie skutkuje w dorosłym życiu deficytami w zakresie umiejętności interpersonalnych, pewności siebie i empatii, co następnie prowadzi do trudności w angażowaniu się w odpowiednie zachowania relacyjne i w osiąganie intymności w dorosłym życiu. Uzyskane przez autorów niniejszej pracy wyniki wpisują się w koncepcję Marshalla i poszerzają rozumienie źródeł przeżywanych trudności relacyjnych u sprawców wybierających na swe ofiary osoby im znane. Charakterystyczna konstelacja tych domen wskazuje na profil sprawcy, którego potrzeba bezwarunkowej miłości, uwagi i uznania, a także potrzeba spontaniczności i ekspresji nie mogą być zaspokojone. Podejmowanie działań zmierzających do zaspokojenia własnych potrzeb generuje poczucie winy, zaś sposobem na uniknięcie bólu jest tłumienie swoich potrzeb, emocji, pragnień, impulsów lub wyborów. Klimat emocjonalny tych domen przypomina opisywany w koncepcji Marshalla „stan osamotnienia emocjonalnego” spowodowany brakiem możliwości stworzenia intymności w relacjach osobistych. Z piśmiennictwa wiadomo, że osamotnienie emocjonalne prowadzi do powierzchownego zaangażowania w relacje z innymi (Ward, Hudson, Marshall, Siegert, 1995), generuje egocentryczne i agresywne nastawienie, prowadzi do wrogich postaw wobec kobiet i dzieci, a także do akceptacji przemocy i interpersonalnych zachowań agresywnych (Hudson, Ward, 1997). Marshall (2001) uważał, że osamotnienie emocjonalne wiąże się z nieumiejętnością zaspokajania w odpowiedni sposób potrzeb związanych ze związkiem. Jednakże opisywane w niniejszej pracy badania pokazują, że deficyty te wiążą się z niemożnością ich zaspokojenia. Trafne wydaje się tu spostrzeżenie Woods i Porter (2008), że napaść seksualna jest oparta nie tylko na motywacji seksualnej.

WSD a rodzaj użytej przez sprawców przemocy i jej natężenie

Nie odnaleziono żadnych związków pomiędzy WSD a nasileniem przemocy fizycznej i emocjonalnej. Wynik ten koresponduje z wynikami otrzymanymi przez Szumskiego (2013), badającego zniekształcenia poznawcze u sprawców wykorzystania seksualnego dziecka. Wydaje się, że zarówno zniekształcenia poznawcze, jak i głębiej leżące struktury (WSD), nie wpływają na pozaseksualny przebieg czynu. W alternatywnej interpretacji

na pozaseksualny przebieg czynu mogą wpływać inne, nieuwzględnione w niniejszym badaniu zmienne, np. rozmaite czynniki sytuacyjne, tj. stan sprawcy/ofiary w czasie czynu, kontekst przestępstwa (czas, miejsce, ewentualni świadkowie) i in.

Natomiast w odniesieniu do nasilenia przemocy seksualnej wynik uzyskany w opisywanych tu badaniach nie pokrywa się z wynikiem uzyskanym przez Szumskiego (2013). Zaobserwowano pewne zależności pomiędzy WSD a niską i wysoką inwazyjnością czynu przy braku związków pomiędzy WSD a umiarkowaną inwazyjnością czynu (czyli podejmowaniem seksualnych zachowań kontaktowych, takich jak całowanie, dotykanie, masturbowanie). Oznacza to, że leżące pod zniekształceniami poznawczymi struktury, tj. WSD, wpływają na intensywność przemocy seksualnej, szczególnie w jej skrajnych natężeniach.

Sprawcy cechujący się niską inwazyjnością czynu, czyli stosujący przemoc w formie bezdotykowej, przejawiają większe nasilenie domeny *nadmierna czujność i zahamowanie*, jak również schematów *samopoświęcenie* i *samokaranie*. Natomiast sprawcy cechujący się wysoką inwazyjnością w popełnionym czynie, czyli dopuszczający się czynów z przekroczeniem granic ciała ofiary, mają słabsze nasilenie w obszarze domeny *ograniczenie autonomii* oraz schematów *nieufność/nadużycie* i *kruchość/wrażliwość*. Wyniki te wskazują na pewną specyficzność treściową schematów wiążących się z inwazyjnością podejmowanych przez sprawców zachowań. Wydaje się, że specyficzność ta jest uwarunkowana podziałem schematów na bezwarunkowe i warunkowe⁴. Słabsze nasilenie schematów bezwarunkowych sprzyja większej inwazyjności czynów, zaś silniejsze nasilenie schematów warunkowych – mniejszej ich inwazyjności. Schematy bezwarunkowe zostały wykształcone najwcześniej i są najbardziej kluczowe, zaś warunkowe schematy zostały wykształcone później. Zdaniem Younga: „bezw warunkowe schematy nie pozostawiają jednostce żadnej nadziei, niezależnie od tego, co robi, efekt będzie zawsze taki sam. W przypadku schematów warunkowych istnieje nadzieja, jednostka może zmienić wynik, np. poświęcając się, podporządkowując lub dążąc do spełnienia wysokich standardów” (Young i in. 2014). Otrzymany przez autorów prezentowanej pracy wynik sugeruje, że warunkowy charakter schematów wiąże się z mniejszą inwazyjnością czynu. Sprawcy skoncentrowani na zaspokajaniu

⁴ Schematy bezwarunkowe – *porzucenie/brak stabilności, nieufność/nadużycie, deprywacja emocjonalna, ułomność/wstyd, izolacja społeczna/wyobcowanie, zależność/brak kompetencji, kruchość/wrażliwość, rozmycie granic, porażka, negatywizm/pesymizm, samokaranie, uprzywilejowanie (dominacja)/roszczeniowość, niewystarczająca samokontrola/samodyscyplina. Schematy warunkowe – podporządkowanie, samopoświęcenie, poszukiwanie aprobaty i uznania, zahamowanie emocjonalne, bezlitosne normy.*

cudzych potrzeb i przestrzeganiu sztywnych, zinternalizowanych zasad, tłumiący swe spontaniczne uczucia, wybory i impulsy dążą do uniknięcia lub zminimalizowania bólu ofiar i/lub poczucia winy, dlatego ich czyny charakteryzują się bezdotykową, mniej inwazyjną formą.

Kolejną analizowaną zmienną jest sposób doprowadzenia do czynu. Jest to czynnik odnoszący się do sposobu, w jaki sprawca doprowadza swą ofiarę do uczestnictwa w aktywności seksualnej. Istotną rolę odgrywa tutaj wola ofiary w odniesieniu do aktywności seksualnej. Najniższe wartości zmienna przyjmuje, gdy sprawca wolę tę spełnia (czyli gdy ofiara chce kontaktu seksualnego z nim), a najwyższe, gdy sprawca całkowicie jej wolę przełamał (Szumski, 2013). Omawiane tutaj wyniki pokazują, że wraz ze wzrostem nasilenia u sprawców schematów: *porzucenie/brak stabilności, samopoświęcenie* oraz *samokaranie* wzrasta stopień przełamania przez nich woli ofiary. Inwazyjność w sposobie przełamania woli ofiary w niniejszych badaniach wiąże się jednocześnie ze spadkiem nasilenia domeny *zachwianie granic* oraz schematów *uprzywilejowanie/dominacja, niewystarczająca samokontrola/samodyscyplina* oraz schematu *poszukiwanie aprobaty i uznania*. Sprawcy, którzy mają problemy z tolerowaniem frustracji, nie szanują praw innych ludzi, uważają się za lepszych od nich i domagają się specjalnych praw lub przywilejów, przejawiają bardziej osobisty styl przestępstwa, który nastawiony jest na zdobywanie posłuszeństwa ofiary. Wynik ten jest zaskakujący, zważywszy na zawartość treściowej domeny, jak również na wyniki prezentowane w badaniach zagranicznych (Calvete, 2007; Tremblay, Dozois, 2009; Dozois, Martin, Faulkner, 2013; Szlachcic, Fox, Conway, Lord, Christie, 2015). W badaniach tych domena *zachwianie granic* konsekwentnie jest utożsamiana z różnymi formami agresji.

Uzyskany w niniejszych badaniach wynik może być powiązany z przedstawionym przez Mann, Hansona i Thorntona (2010) wątkiem trudności dotyczących identyfikacji i pomiaru przekonań/postaw w warunkach kontrydiktoryjności. Zdaniem badaczy taki kontekst badania znacząco zmniejsza wartość predykcyjną używanego narzędzia. Sprawcy opisani w niniejszej pracy zostali zbadani w warunkach zamkniętych, zaś do oceny schematów użyto metody samoopisowej, która pozbawiona jest skali mierzącej tendencję do przedstawiania się w korzystnym świetle. Przestępstwa seksualne stanowią szczególny rodzaj przestępstw – stoją one w sprzeczności z wartościami i przekonaniem moralnymi obowiązującymi w społeczeństwie i są wysoce negatywnie odbierane przez współwięźniów, a nawet personel więzienny. Potencjalną manipulację badanych sprawców w obszarze domeny *zachwianie granic* można tłumaczyć chęcią zneutralizowania, zminimalizowania lub złagodzenia konsekwencji i znaczenia popełnionych czynów celem obrony przed wrogością ze strony innych

i/lub zachowania pozytywnego obrazu siebie w obliczu poczucia winy i wstydu.

Wnioski

Wyniki prezentowanego badania dają podstawy do następujących wniosków:

1. Istnieje związek pomiędzy cechami popełnionego przestępstwa a rodzajem i nasileniem WSD.
2. Takie cechy czynu, jak: wybór ofiary (ze względu na jej wiek, płeć, charakter jej relacji ze sprawcą), krotkość czynu, rozpiętość czasowa czynu, sposób działania sprawcy (planowanie, użycie podstępów) różnicują badanych sprawców w zakresie WSD.
3. Przestępstwa seksualne mężczyzn posiadających nasilone schematy w domenach *ukierunkowanie na innego* oraz *nadmierna czujność i zahamowanie* dokonywane są częściej wobec osób im znanych.
4. U PHSO odnotowano wysokie nasilenie schematów *zahamowanie emocjonalne* i *samopoświęcenie*.
5. Nie odnaleziono związków pomiędzy WSD a nasileniem przemocy fizycznej i emocjonalnej.
6. Wykazano zależności pomiędzy WSD a intensywnością przemocy seksualnej, szczególnie w jej skrajnych natężeniach (niskie-wysokie). Słabsze nasilenie schematów bezwarunkowych sprzyja większej inwazyjności czynów, zaś silniejsze nasilenie schematów warunkowych – mniejszej inwazyjności czynu.
7. Doniesienia zagraniczne wskazujące na to, że domena *zachwianie granic* jest najbardziej związana z agresją, nie znalazły potwierdzenia w prezentowanym tu badaniu. U skazanych za przestępstwa seksualne w Polsce mężczyzn wzrost nasilenia tej domeny oraz schematów wchodzących w jej skład wiąże się ze swoistym stylem przestępstwa, który nastawiony jest na zdobywanie posłuszeństwa ofiary.

Ograniczenia zastosowanej procedury badawczej

Zaprezentowane wyniki uzupełniają lukę badawczą w obszarze wiedzy na temat etiologii przestępstw seksualnych w aspekcie rozumienia zależności między głęboko leżącymi strukturami poznawczymi a postawami i działaniami przestępców seksualnych. Jednakże uwzględniając istnienie tzw. ciemnej liczby przestępstw⁵, można stwierdzić, że omówione w pracy wyniki odnoszą się jedynie do mężczyzn skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, nie zaś tych, którzy uniknęli odpowiedzialności karnej. Zważywszy również na pewne ograniczenia metodologiczne, tj. przekrojowy charakter badania, zaleca się, by pozyskane źródło danych (akta

⁵ Ciemna liczba przestępstw – liczba przestępstw, które zostały faktycznie popełnione, lecz nie są objęte przez statystykę kryminalną (wskutek ich nieujawnienia).

penitencjarne), miejsce i kontekst badania (zakład kar-ny), zastosowane narzędzia badawcze (kwestionariusz samoopisowy), uzyskane wyniki i przedstawione w oparciu o nie wnioski interpretować z ostrożnością.

Kierunki dalszych badań

Pomimo ograniczeń, jakie niesie prezentowane badanie, można wyznaczyć kilka kierunków dalszych badań. Pierwszy wiązałby się z koniecznością zminimalizowania ograniczeń metodologicznych, drugi z uwzględnieniem istotnych z punktu widzenia koncepcji terapii schematów czynników, które obok WSD mają łączny wpływ na zachowanie człowieka. Trzeci wiązałby się z uwzględnieniem innych czynników wpływających na popełnienie przestępstwa, wyodrębnionych w aktualnych teoriach etiologicznych, np. w zintegrowanej teorii przestępczości seksualnej (ITSO) opracowanej przez Warda i Beecha (2006, 2008), zaś czwarty – ze zbadaniem związku WSD z recydywą seksualną.

Ciekawym kierunkiem dalszych badań byłoby rozszerzenie eksploracji badanych zmiennych poprzez zastosowanie dokładniejszych kategorii cech czynu (np. kategorie polimorfizmu sprawcy⁶, rodzaj relacji między sprawcą a osobą pokrzywdzoną) czy pogłębienie badań o zmienne odnoszące się do sprawcy, które nie zostały uwzględnione w niniejszym badaniu (np. dane kliniczne).

Aplikacyjne znaczenie uzyskanych wyników

WSD odgrywają istotną rolę w procesie popełniania przestępstwa seksualnego. Zaprezentowane wyniki mają zastosowanie w obszarze diagnozy, terapii i profilaktyki. Identyfikacja WSD może być pomocna w zrozumieniu przyczyn psychopatologii sprawców oraz ich emocjonalnych potrzeb, które są kluczowe w procesie terapii oraz w procesie planowania interwencji zapobiegających nawrotom. Istotne wydaje się stosowanie indywidualnego podejścia w terapii sprawców poprzez włączanie do planu terapii metod ukierunkowanych szczególnie na terapię danego rodzaju schematu.

Podziękowania

Autorzy pragną podziękować osobom badanym za zaangażowanie i poświęcony czas, a Dyrekcji, Kierownictwu, Personelowi i Terapeutom pracującym w Zakładach Karnych w Krakowie, Rzeszowie, Kielcach i Pińczowie za życzliwość i pomoc w przeprowadzeniu niniejszych badań.

Chcielibyśmy również podziękować Recenzentom za cenne uwagi. Ich komentarze i sugestie znacząco poprawiły jakość naszego artykułu.

⁶ Polimorficzni przestępcy seksualni mają ofiary w różnych kategoriach (np. ofiary dorosłe i dzieci; ofiary płci męskiej i żeńskiej; ofiary spokrewnione i niespokrewnione).